

МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА

Факультет бізнесу, адміністрування та права

Кафедра менеджменту та фінансів

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЛОМАКІН Микола Сергійович

УДК 657:347.7

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Управління ризиком банкрутства підприємства та його
діагностика»**

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

Рябенко Галина Миколаївна, канд. екон. наук, доцент

Завідувач кафедри менеджменту та фінансів:

Верланов Олександр Юрійович, канд. екон. наук, доцент

МИКОЛАЇВ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Теоретичні засади банкрутства підприємства та причини його виникнення.....	6
1.2. Діагностика ризику банкрутства як інструмент управління підприємством.....	12
1.3. Сучасні моделі прогнозування банкрутства та їх використання в управлінні.....	20
Висновки до розділу I.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ДІАГНОСТИКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ТОВ «ЗОЛОТИЙ КОЛОС» ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ.....	31
2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства.....	31
2.2. Оцінка фінансового стану підприємства.....	42
2.3. Діагностика ризику банкрутства підприємства.....	53
Висновки до розділу II.....	60
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	62
3.1. Формування системи ранньої діагностики ризику банкрутства підприємства.....	62
3.2. Розробка заходів щодо зниження ризику банкрутства підприємства.....	77
3.3. Використання інформаційних технологій у діагностиці та управлінні ризиком банкрутства підприємства.....	81
Висновки до розділу III.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, посилення конкуренції та впливу зовнішніх кризових факторів проблема банкрутства підприємств набуває особливої актуальності. Значна кількість суб'єктів господарювання стикається з фінансовими труднощами, що можуть призвести до втрати платоспроможності та ліквідації. У зв'язку з цим зростає потреба у своєчасному виявленні ознак кризового стану та ефективному управлінні ризиком банкрутства. Особливого значення набуває діагностика ризику банкрутства як інструмент управління підприємством, що дозволяє своєчасно ідентифікувати загрози, оцінювати фінансовий стан та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Водночас важливим є впровадження сучасних методів аналізу та інформаційних технологій для підвищення точності прогнозування і ефективності управління ризиками.

Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення підходів до діагностики та управління ризиком банкрутства підприємств, зокрема на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, що досліджували теоретичні, методологічні та практичні аспекти попередження, подолання банкрутства та виникнення кризових ситуацій на підприємствах, можна виділити таких, як: Бачкір І.Г., Бегун С.І., Берест М.М., Ватченко О. Б., Власюк В.Є., Волкова І.А., Городня Т.А., Кобець С.В., Кривов'язюк І.В., Кудрявцева В.В., Тимошенко А.П., Шаранов Р. С. та багато інших.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо управління ризиком банкрутства підприємства і вдосконалення його діагностики.

Задачі дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі:

- дослідити сутність банкрутства підприємства та причини його виникнення;
- розкрити роль діагностики ризику банкрутства у системі управління підприємством;
- проаналізувати сучасні моделі прогнозування банкрутства;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємства;
- оцінити фінансовий стан підприємства та визначити рівень ризику банкрутства;
- здійснити діагностику ризику банкрутства із застосуванням відповідних методів;
- сформулювати систему ранньої діагностики ризику банкрутства;
- розробити заходи щодо зниження ризику банкрутства підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління ризиком банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти діагностики та управління ризиком банкрутства підприємства.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: теоретичного узагальнення та аналізу – для дослідження сутності банкрутства та підходів до його діагностики; порівняльний аналіз – для оцінки різних моделей прогнозування банкрутства; економіко-статистичні методи – для аналізу фінансового стану підприємств; коефіцієнтний аналіз – для оцінки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості; методи прогнозування – для визначення ймовірності банкрутства; системний підхід – для формування заходів управління ризиком банкрутства.

Інформаційна база дослідження. У процесі дослідження використовувались законодавчі та нормативні акти України, Головного управління статистики у Миколаївській області, фінансова звітність підприємств Вознесенського району, наукова література за темою дослідження, результати власних досліджень автора.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значимість результатів дослідження полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій щодо управління ризиком банкрутства підприємств та вдосконалення його діагностики. Отримані результати можуть бути застосовані для своєчасного виявлення кризового стану підприємств, оцінки ризику банкрутства та прийняття ефективних управлінських рішень, зокрема на підприємствах Вознесенського району.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на наступних конференціях: *IX Міжнародна науково-практична конференція «Управління розвитком соціально-економічних систем»* (Присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева). Харків : Державний біотехнологічний університет, 06.03-07.03.2025р.; Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених «Економіка та інформаційні технології: перспективи інноваційного розвитку», Дніпро : Український державний університет науки і технологій, 6-7 грудня 2024 р.; Магістерські читання – 2025, Миколаїв : МКУ ім. Пилипа Орлика, 11 квітня 2025 р.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 88 сторінках друкованого тексту і складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, містить 27 таблиць, 4 рисунки. При написанні роботи було використано 78 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Теоретичні засади банкрутства підприємства та причини його виникнення

Нестабільність та кризовий стан економіки негативно впливає на всі сфери суспільного та економічного життя країни. Для цього періоду характерний значний спад виробництва, постійне знецінення грошей та зниження попиту на продукцію. Все вище перераховане негативно впливає на діяльність окремих підприємств, більшість з них стає неплатоспроможними, заходять у глибоку кризу. Така ситуація вимагає вирішення проблем окремих підприємств на державному рівні, шляхом використання інституту банкрутства.

На сьогоднішній день у науковій літературі існує досить багато різноманітних поглядів щодо визначення сутності поняття банкрутства, але не існує єдиного підходу до його трактування, крім того відсутня певна систематизація даних підходів.

Трактування сутності банкрутства в українській економічній думці умовно можна розділити на наступні групи:

- результат дії ринкових механізмів;
- наслідок неплатоспроможності;
- метод конкурентної боротьби;
- засіб державного регулювання.

Досить розповсюдженою є точка зору, що банкрутство – це результат прорахунків підприємства під час дій у конкурентному ринковому середовищі [16].

Колошко Н.В. та Слободян Н.Г. банкрутство розглядають як невід’ємний елемент ринкового господарства, що забезпечує перерозподіл

обмежених ресурсів і сприяє їх більш ефективному використанню. [25].

На думку Кривов'язюк І.В., банкрутство є наслідком неефективного управління підприємством та ігнорування впливу різних факторів мікро- і макросередовища, тому його доцільно розглядати як своєрідну плату за економічну свободу у виборі напрямів господарської діяльності, ринків збуту, формування цін та залучення робочої сили [26].

Схожих поглядів дотримується Бачкір І.Г., яка вважає, що банкрутство є платою за свободу вибору системою менеджменту підприємства стратегії та тактики його поведінки на ринку, а також наслідком управлінських помилок у стратегічному плануванні, хибно визначених цілей та прийнятих для їх досягнення рішень, що зумовлює неминуче включення механізму фінансового банкрутства – розорення боржника кредиторами. [1, с. 104].

Дещо інший напрямок трактування дає Чібісова І.В., яка розглядає банкрутство виключно як наслідок неплатоспроможності суб'єкта. Так, на думку науковці, банкрутство пов'язане з недостатністю ліквідних активів і означає нездатність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності – своєчасно задовольнити вимоги своїх кредиторів у встановлені строки. [71, с.390].

Хохлов М.П. вважає, що банкрутством слід вважати неспроможність, яка супроводжується винною поведінкою боржника, що завдає шкоди кредиторам. [89, с.46].

Цікава позиція Брагіної О.С. що, крім зазначених понять, використовує також термін «неплатоспроможність». На думку автора, саме з неплатоспроможності починається розвиток відповідних негативних процесів. Якщо вона стає повністю непосильною для боржника і той втрачає будь-яку можливість розрахуватися з кредиторами, такий неплатник набуває нової якості — стає неспроможним. [6, с.42].

Схожих поглядів дотримується Добровольська О.В., на її думку, банкрутство – це визнаний судовими органами незадовільний фінансово-господарський стан фізичної або юридичної особи, ознакою якого є припинення розрахунків за зобов'язаннями внаслідок недостатності ліквідних активів. [16].

Даний підхід теж цілком має право на існування, оскільки дає чіткий критерій щодо визнання суб'єкта банкрутом – його неплатоспроможність.

Марусяк Н.Л. трактує банкрутство як комплексне поняття, що має функціонально відповідати таким умовам:

1. виступати механізмом запобігання неефективному використанню активів підприємств;
2. бути інструментом оздоровлення підприємств, які опинилися на межі банкрутства, але мають значний потенціал для відновлення та подальшої успішної фінансово-господарської діяльності;
3. сприяти максимально повному задоволенню вимог кредиторів [35].

Загальним для більшості робіт наведених науковців-економістів є факт розгляду теорії та методології фінансового керування підприємством в умовах банкрутства, що вже настало, є суттєві розробки за рішенням проблем прогнозування кризового фінансового стану.

Існуючі різниці у поглядах, в основному, можна пояснити тим, що науковці розглядають по суті один процес (банкрутство), але різні його стадії. Частина з них більшу увагу привертають до першопричин (результат дії ринкових механізмів), інші – на результативні ознаки (наслідок неплатоспроможності).

Проведений вище детальний аналіз досліджень у сфері визначення сутності банкрутства дозволив запропонувати наступне формулювання цього поняття: банкрутство підприємства – це підсумковий результат дії критичних ризиків, що проявляється у неспроможності підприємства виконувати свої зобов'язання.

Аналіз публікацій, думок експертів дозволив виділити низку основних факторів, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств і загрозу банкрутства.

Так, банкрутство є наслідком взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів.

До зовнішніх факторів відносяться наступні [39]:

1. Економічні: кризовий стан економіки країни, загальний спад виробництва, інфляція, нестабільність фінансової системи, ріст цін на ресурси, зміна кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів. Однією з причин неспроможності суб'єктів господарювання може бути неправильна фіскальна політика держави.

2. Політичні: політична нестабільність суспільства, зовнішньоекономічна політика держави, розриви економічних зв'язків, втрата ринків збуту, зміна умов експорту й імпорту, недосконалість законодавства у сфері господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності й інших проявів регулюючої функції держави.

3. Посилення міжнародної конкуренції у зв'язку із розвитком науково-технічного прогресу.

4. Демографічні: чисельність, склад народонаселення, рівень добробуту народу, культурний рівень суспільства, що визначають розмір та структуру потреб і платоспроможний попит населення на ті чи інші види товарів і послуг.

5. Неплатоспроможність пов'язана з недосконалим податковим законодавством, коли підприємство, отримавши від покупця кошти, повинне сплачувати податки. Виходить парадокс – не вигідно бути законотрушним суб'єктом. Якщо заплатиш усі податки, не отримавши кошти від покупця, то станеш банкрутом, і навпаки, не заплатиш податків – можна сподіватися на їхню відстрочку чи прощення, але банкрутом не будеш.

Серед внутрішніх причин, що призводять до неплатоспроможності підприємства, виділяють також: дефіцит власних оборотних коштів; недосконалість механізму ціноутворення; бездіяльність юридичних служб підприємства; безконтрольність за договірними відносинами; значна питома вага непродуктивних витрат; зростання дебіторської та кредиторської заборгованості; неефективне використання ресурсів; збільшення витрат, збиткова діяльність підприємства; організаційні недоліки при створенні

суб'єкта підприємницької діяльності; надмірно швидке розширення бізнесу; самозаспокоєність і не розроблена довгострокова концепція розвитку; низька кваліфікація управлінського персоналу; брак власного капіталу;

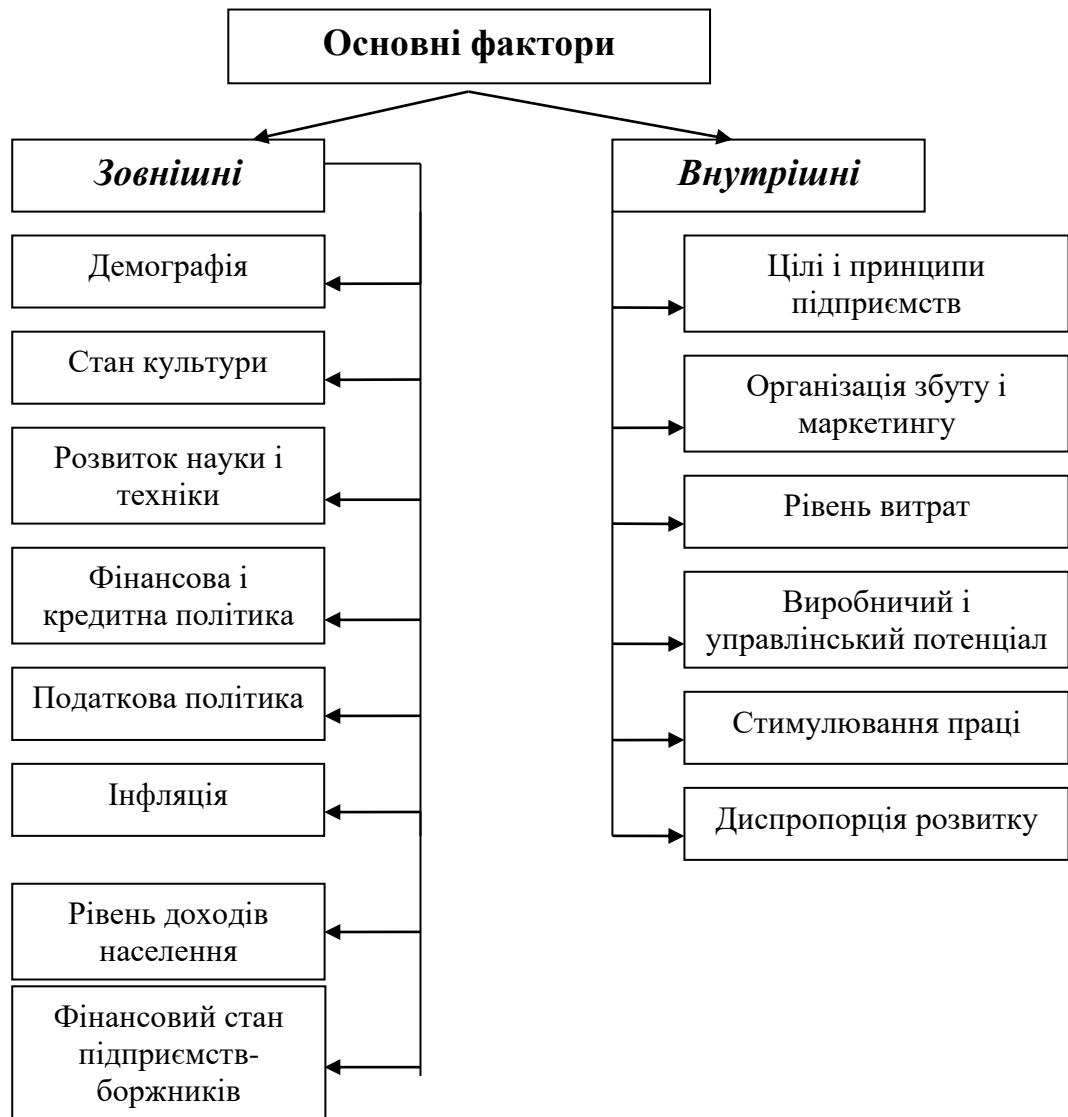

Рисунок 1.1 - Основні фактори виникнення кризових ситуацій та банкрутства

неефективна виробничо-комерційна та інвестиційна діяльність; низький рівень використовуваної техніки, технології та організації виробництва; неефективне використання ресурсів; нераціональний розподіл прибутку [5, с.69].

Перелік внутрішніх причин неплатоспроможності підприємства доповнюється через неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, низьку якість менеджменту, низький рівень кваліфікації

персоналу, недоліки у постачанні, низький рівень маркетингу, недостатність інновацій та раціоналізаторства.

У переліку внутрішніх причин неплатоспроможності підприємства, основне місце відведено показникам фінансової діяльності підприємства: висока частка позичкового капіталу, висока вартість позичкового капіталу, висока частка короткострокових джерел залучення капіталу, незбалансованість у часі та обсязі грошових потоків підприємства [6, с.70].

Особливу увагу при визначенні внутрішніх причин неплатоспроможності підприємств Кудрявцева В.В. [27] приділяє управлінським проблемам, у зв'язку з чим до внутрішніх причин віднесено: недоліки внутрішнього регламентування діяльності, низький рівень менеджменту та маркетингу, порушення процесів внутрішньогрупової взаємодії — зокрема щодо формування та використання фонду грошових коштів і розподілу прибутку, а також недосконалість інноваційної, інвестиційної, виробничо-господарської, фінансово-економічної та соціальної політики. Залежно від сфер виникнення ймовірності неплатоспроможності підприємства, виділено відповідні фактори та у їх складі причини [41, с.112]:

– загальноуправлінський фактор, якому відповідають такі причини неплатоспроможності підприємства, як неправильне визначення місії, відсутність бізнес-плану та стратегії розвитку, слабкий контроль за договірними відносинами, низька кваліфікація управлінського персоналу та негнучка система управління;

– виробничий фактор, що зумовлює ризик неплатоспроможності через накопичення запасів, неефективне використання виробничих ресурсів, зростання витрат, матеріало- та трудомісткості виробництва, зношеність обладнання, вихід з ладу технологічного оснащення, а також використання застарілих і неефективних технологій;

– фінансовий фактор, до якого належать дефіцит ліквідних коштів, значна частка безнадійної дебіторської заборгованості та нераціональна структура капіталу і майна;

– маркетинговий фактор, що спричиняє неплатоспроможність унаслідок невідповідності обсягів виробництва попиту на продукцію, помилкового

вибору постачальників, неефективної системи збуту та прорахунків у визначенні позицій підприємств-конкурентів;

– інноваційний фактор, який проявляється у відсутності оновлення асортименту продукції та невпровадженні прогресивних технологій;

– інвестиційний фактор, що охоплює такі причини неплатоспроможності, як відсутність інвестиційної стратегії та низька ефективність інвестиційної діяльності.

Банкрутство є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. У розвинутих країнах з ринковою економікою, стійкою економічною і політичною системою руйнування суб'єктів господарювання на 1/3 пов'язано із зовнішніми факторами і на 2/3 - із внутрішніми [49, с.33].

Таким чином, у законодавчій і фінансовій практиці існує декілька видів банкрутства підприємств. Банкрутство підприємств обумовлено різноманітними факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Не дивлячись на статистику розвинутих країн, у нашій країні значна частина банкрутств підприємств пов'язана із зовнішніми факторами.

1.2. Діагностика ризику банкрутства як інструмент управління підприємством

Термін «діагностика» (від гр. *diagnostikos* – спроможний розпізнавати) дослівно перекладається з давньогрецької як розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками. Інший можливий переклад цього терміна – вивчення стану об'єкта, у тому числі й економічного, що відповідає традиційній термінології економічного аналізу [2].

Незважаючи на медичне походження терміна «діагностика», він широко застосовується як у наукових працях сучасних учених-економістів, так і в практичній діяльності підприємницьких структур, особливо іноземних.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення, запропоноване Городньою Т.А., відповідно до якого діагностика банкрутства – це система

ретроспективного, оперативного та перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак і оцінювання загрози банкрутства, а також на пошук шляхів її нейтралізації [14, с. 88].

Таким чином, важливість діагностики банкрутства полягає у тому, що саме її результати дають змогу визначити ступінь розвитку кризи, можливість запобігання банкрутству або час виникнення ситуації юридичного банкрутства та обґрунтувати заходи, необхідні для уникнення ліквідації шляхом проведення реструктуризації або санації підприємства.

Результати оцінювання ймовірності банкрутства мають інтерес не тільки щодо можливого настання банкрутства, але й стосовно можливості відновлення фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.

Фінансово-економічні показники, що характеризують стан підприємства, за якого відновлення стабільного економічного стану неможливе, у спеціальній літературі називають орієнтирами вкрай критичного фінансового становища. Таким чином, діагностику банкрутства підприємства можна розуміти як процедуру виявлення ступеня близькості фінансового стану підприємства до неплатоспроможності або банкрутства.

Вітчизняне та закордонне методичне забезпечення діагностики загрози банкрутства характеризується значною різноманітністю методів її проведення, що обумовлює доцільність його систематизації (рис. 1.2).

Значного розвитку концепція проведення діагностики банкрутства набула у працях Петик Л.О., яка залежно від цілей і методів здійснення діагностики запропонував поділити її на дві основні підсистеми [45]: експрес-діагностики банкрутства та фундаментальної діагностики банкрутства.

Експрес-діагностика передбачає систему регулярного оцінювання кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на основі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу.

Рисунок 1.2 - Класифікація методів діагностики банкрутства підприємства

Джерело: побудовано автором з використанням [11, 14, 22, 42, 43, 45].

Проведення експрес-діагностики передбачає вжиття таких заходів:

- 1) визначення об'єктів спостереження «кризового поля», які генерують загрозу банкрутства (тобто перелік фінансових показників, стан і динаміка яких підлягає спостереженню);
- 2) формування системи індикаторів (тобто критичних значень визначених показників);

3) проведення аналізу окремих аспектів діяльності підприємства з метою виявлення ознак банкрутства за стандартними методиками;

4) отримання попереднього висновку стосовно загрози банкрутства на базі спеціально розроблених баз знань або ідентифікаційних таблиць стану суб'єкта господарювання.

Фундаментальна діагностика банкрутства визначається як продовження та поглиблення результатів експрес-діагностики. Вона передбачає вивчення масштабів загрози банкрутства підприємства на основі методів факторного аналізу та прогнозування.

Нетреба І.О. пропонує здійснювати фундаментальну діагностику у такій послідовності [43]:

- систематизація основних чинників, що зумовили виникнення загрози банкрутства підприємства;

- проведення комплексного фундаментального аналізу із застосуванням спеціальних методів оцінювання впливу окремих факторів;

- прогнозування подальшого розвитку кризового фінансового стану підприємства за умов негативного впливу визначених чинників;

- оцінювання здатності підприємства нейтралізувати загрозу банкрутства за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу;

- формування підсумкового висновку щодо масштабів загрози банкрутства суб'єкта господарювання.

Узагальнення розглянутих вище підходів і власного розуміння дозволяє зробити висновок, що діагностика банкрутства є комплексним дослідженням, що має внутрішню структуру та логіку проведення і будується на таких основних принципах, як своєчасність, комплексність, обґрунтованість, науковість і реальність.

Вчасно проведена діагностика дає керівництву об'єктивну і повну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо запобігання банкрутству.

Сучасна економічна наука має у своєму арсеналі велику кількість різноманітних якісних та кількісних прийомів і методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємств, а світовий стан розробки методичного забезпечення діагностики банкрутства характеризується різноманітністю підходів та інструментів її проведення [13].

На нашу думку, для визначення передумов, проблем і переваг практичного застосування методичних підходів до діагностики банкрутства підприємства їх необхідно систематизувати.

I. Залежно від кількості показників, покладених в основу діагностики, методичні підходи до діагностики банкрутства доцільно поділити на підходи, що базуються на системі показників, і підходи, засновані на використанні комплексного показника:

1) підходи, що базуються на системі показників, засновані на тому, що банкрутство окремого підприємства може бути достатньо об'єктивно відображене через систему індикаторів, які прямо чи опосередковано характеризують фінансовий спектр функціонування суб'єкта. Перевагою цих підходів є дотримання принципів системності та комплексності. Разом із тим система показників, віддзеркалюючи багатогранність фінансового стану підприємства у цілому, нерідко характеризується певною суперечливістю;

2) використання комплексного показника у діагностиці банкрутства підприємства також відповідає принципам комплексності та системності. Незважаючи на різноманіття підходів, що базуються на застосуванні комплексного показника, проблемою їх розробки є обґрунтування вибору часткових показників і визначення їх питомої ваги.

На нашу думку, для діагностики банкрутства підприємств доцільно використовувати як систему часткових показників, так і комплексний показник.

II. Залежно від глибини дослідження виділяють експрес-діагностику та фундаментальну діагностику банкрутства [11]:

1) основною метою здійснення експрес-діагностики, як зазначалося раніше, є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства та попереднє оцінювання масштабів банкрутства підприємства. Експрес-діагностика банкрутства передбачає оперативний наочний і достатньо простий аналіз кризових параметрів фінансового стану підприємства та динаміки їх зміни;

2) фундаментальна діагностика банкрутства передбачає ретельне дослідження кризових параметрів фінансово-майнового стану та перспектив життєдіяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування ретроспективного аналізу та планування. Метою застосування фундаментальної діагностики є підтвердження результатів експрес-діагностики, їх поглиблення й конкретизація.

III. Залежно від методики визначення оцінних показників можна виділити такі підходи до діагностики банкрутства підприємства, як агрегатний, коефіцієнтний, інтегральний [10, с.1116]:

1) суть агрегатного підходу полягає в обчисленні оцінних агрегатів, що розраховуються на підставі фінансової звітності. Найпоширенішим прикладом використання агрегатного підходу є побудова балансових моделей оцінювання фінансової стійкості підприємства як стану, що є протилежним банкрутству. Недоліки цього підходу пов'язані, головним чином, з особливістю агрегатів як абсолютних показників;

2) коефіцієнтний підхід передбачає розрахунок відносних показників (наприклад, коефіцієнт автономії, абсолютної ліквідності, рентабельності тощо). Простота розрахунків і відносно легка техніка застосування роблять цей підхід одним із найбільш поширених за сучасних умов господарювання.

На нашу думку, застосування коефіцієнтного підходу до діагностики банкрутства у динаміці дозволить уникнути статичності як основної вади зазначеного підходу;

3) інтегральний підхід, який для отримання узагальнюючого висновку передбачає використання спеціально розроблених економіко-математичних

моделей (Z-рахунку та йому подібних) на основі попередньої математичної обробки (дискримінантного або кластерного аналізу) значного обсягу статистичної інформації. Цей підхід є досить популярним інструментом у зарубіжній теорії та практиці. При цьому, найбільш складний та дискусійний момент, що обмежує розробки у рамках інтегрального підходу до діагностики банкрутства, полягає у визначенні та обґрунтуванні вагомості (значущості) обраних показників.

IV. Серед найпоширеніших способів формування узагальнюючого висновку (кінцевих результатів діагностики банкрутства підприємства) виділяють математичні та графічні методи [23, с.267]:

1) математичні (формалізовані) методи передбачають розрахунок інтегрального показника або кількох цифрових значень показників, на основі яких робиться остаточний висновок. Зазначені методи вважаються найточнішими, але нерідко потребують складних математичних обчислень;

2) застосування графічного методу передбачає побудову «поля оцінювання», його поділ на зони, які відповідають певному рівню ймовірності банкрутства й ризику банкрутства та знаходження підприємства у межах певних зон. На нашу думку, використовувати графічний метод корисно як допоміжний інструмент, який забезпечує найвищий рівень сприйняття кінцевих результатів діагностики банкрутства, інтерпретованих у графічних об'єктах.

V. Результати діяльності підприємства застосовуються у системі інформації. У зв'язку з цим, залежно від інформаційного забезпечення діагностики банкрутства підприємства, підходи до її проведення можуть передбачати використання лише кількісної чи якісної інформації або ґрунтуватися на змішаній інформації [47, с. 345]:

1) кількісні показники розраховуються головним чином на інформації фінансової звітності, у зв'язку з чим недоліки підходів, що ґрунтуються на кількісній інформації зумовлені насамперед характером фінансової звітності, а саме статичністю її даних;

2) що стосується підходів, які базуються на якісних показниках, то перелік і методика збирання якісної інформації визначається експертом, тобто спеціалістом, що залучається для формування оцінок стосовно об'єкта дослідження. У зв'язку з цим результати діагностики банкрутства підприємства залежать від особистих професійних якостей, досвіду роботи експерта, коректності організації збирання інформації та відвертості відповідей респондентів.

Отже, результати застосування підходів до діагностики банкрутства, що ґрунтуються виключно на якісній інформації, мають суб'єктивний характер. На нашу думку, перевага одночасного застосування кількісних та якісних показників полягає у тому, що цей підхід певною мірою нейтралізує недоліки окремо взятого підходу, чим зумовлює більш достовірні результати діагностики банкрутства підприємства.

VI. Встановлення діагнозу передбачає необхідність порівняння розрахованих показників із певною базою. Залежно від способу співставлення показників у діагностиці банкрутства підприємства можна виділити підходи, що передбачають використання як бази порівняння еталонів або нормативів:

1) еталони являють собою певні стандарти, що можуть виводитися за даними підприємств, які разом діагностуються. Еталони використовуються, здебільшого для діагностики банкрутства підприємства, що передбачає виставлення рейтингових оцінок;

2) нормативи являють собою допустимі критичні значення, певні межі. Порівняння фактично досягнутого значення показника з нормативом передбачено більшістю підходів до діагностики банкрутства підприємства. Разом із цим існують методики, що ґрунтуються на співвідношенні фактичних значень з індивідуальними для кожного підприємства нормативами [46, с.26].

Таким чином, існування великого апарату діагностики банкрутства обумовлює необхідність вибору оптимального підходу для отримання об'єктивних висновків щодо оцінки ризику банкрутства конкретного суб'єкта господарювання.

1.3. Сучасні моделі прогнозування банкрутства та їх використання в управлінні

У світовій практиці для раннього попередження кризових явищ використовують спеціальні узагальнюючі (тестові) показники загрози банкрутства, що визначають з допомогою економіко-математичних методів і прийомів. Один з найбільш розповсюджених методів, який застосовують для визначення інтегрального показника ймовірності банкрутства, – метод дискримінантного аналізу. Він базується на емпіричному дослідженні фінансових показників значної кількості підприємств, певна частка яких збанкрутіла, а решта – успішно функціонує в умовах ринкового середовища [42, с. 153].

З позицій теорії і практики розмежовують два види дискримінантного аналізу: дnofакторний і багатofакторний. В основі першого лежить роздільне дослідження окремих показників (що входять до складу їх певної системи) та відповідна типологія суб'єктів підприємництва. Зарахування підприємства до категорії фінансово неспроможних чи фінансово стійких проводиться у зрізі окремих індикаторів згідно зі шкалою інтерпретації значень, яка складена на основі опрацювання емпіричного матеріалу.

Виходячи із аналізу відповідності кожного із показників, які формують спеціально підібрану систему, його нормативним (граничним) значенням робиться остаточний висновок щодо задовільності фінансового стану підприємницької структури. Прикладом однієї з найвідоміших моделей однофакторного дискримінантного аналізу слугує система індикаторів, підібрана У. Бівером [47, с.347].

Основним недоліком однофакторного дискримінантного аналізу є те, що параметри одних індикаторів можуть свідчити про задовільне фінансове становище фірми, а інші – про протилежне. Така різновекторність результатів оцінювання не дає змоги об'єктивно спрогнозувати ймовірність банкрутства.

Усунути вказаний недолік можна за допомогою багатофакторного дискримінантного аналізу [58, с.21].

Суть багатофакторного (багатоваріантного) дискримінантного аналізу зводиться до того, що при допомозі набору методів і прийомів математичної статистики виводять оптимальну дискримінантну функцію, яка відображає залежність однієї пояснюваної змінної від багатьох пояснювальних змінних. У ході побудови вказаної функції для кожного з підібраних показників (пояснювальних змінних) визначається вага, величина якої характеризує різну силу їхнього впливу на значення пояснюваної змінної. За допомогою виведеної дискримінантної функції обчислюють інтегральний (узагальнюючий) індикатор для конкретного суб'єкта підприємництва, який дає змогу з певною мірою вірогідності прогнозувати його банкрутство [69].

До безспірних сильних сторін багатоваріантного дискримінантного аналізу можна віднести:

- відносну простоту і незначну трудомісткість процедури застосування;
- інформація, потрібна для обчислень, як правило, є доступною для широкого загалу користувачів;
- вираження схильності до банкрутства у цифровому форматі у вигляді обчисленого інтегрального показника дозволяє порівнювати підприємства між собою;
- невелика кількість коефіцієнтів, які фігурують у дискримінантній функції, забезпечує досить високий рівень достовірності оцінки [60, с.102].

Проаналізуємо найвідоміші у світовій практиці підходи щодо прогнозування ймовірності банкрутства, акцентуючи увагу на ідентифікації їх сильних сторін і суперечливих моментів.

Попередником багатофакторного дискримінантного аналізу є тест на банкрутство Тамарі (фінансовий аналітик «Bank of Israel»). Цей тест Тамарі базується на шести таких показниках: коефіцієнт забезпеченості власним капіталом, прибутковість капіталу, абсолютна ліквідність, коефіцієнт співвідношення вартості товарної продукції до запасів готової продукції на

складі, коефіцієнт оборотності основного капіталу, коефіцієнт співвідношення обороту від реалізації та дебіторської заборгованості [73, с.30].

Оскільки вказана методика за своєю суттю є однією із перших спроб створити модель однофакторного дискримінантного аналізу, їй притаманний типовий недолік будь-якої однофакторної моделі, про який вже зазначалося раніше.

У зарубіжній практиці поширена значна кількість методик (моделей) визначення інтегрального показника рівня загрози банкрутства. Для здійснення порівняльного аналізу детальніше зупинимося на економіко-математичних моделях передбачення фінансових загроз, а саме [21, с.132]:

- 1) двофакторній моделі діагностики банкрутства;
- 2) прогнозній моделі Р. Таффлера і Г. Тішоу;
- 3) моделі оцінювання ймовірності банкрутства на основі Z-критерію Е. Альтмана;
- 4) прогнозній моделі Р. Ліса для оцінювання фінансового стану;
- 5) методі оцінювання У. Бівера;
- 6) моделі прогнозування потенційного банкрутства Спрінгейта;
- 7) моделі прогнозування загрози банкрутства Дж. Фулмера;
- 8) дискримінантній функції Беєрмана;
- 9) універсальній дискримінантній функції.

Найпростішою є двофакторна модель діагностики банкрутства. Основні недоліки цієї моделі полягають у тому, що вона не дає змоги:

- 1) відобразити такі сторони фінансового стану, як оборотність і рентабельність активів, темпи зміни виручки від реалізації тощо;
- 2) визначити реальний стан ліквідності підприємства за коефіцієнтом поточної ліквідності без його аналізу у контексті з показниками виручки, обсягу дебіторської та кредиторської заборгованостей [23, с.268].

Отже, згадана двофакторна дискримінантна функція не дозволяє здійснити комплексне оцінювання фінансового стану підприємства у

контексті загрози неплатоспроможності, тому достовірність отриманих при її застосуванні результатів прогнозування вірогідності банкрутства викликає серйозні сумніви.

У практиці господарювання країн Заходу широко використовують інший метод оцінювання банкрутства підприємств – Z-рахунок Альтмана. П'яти- та одинадцятифакторні моделі діагностики банкрутства, доцільно застосовувати тільки для великих підприємств в Україні, які котирують власні акції на біржах, оскільки доволі складно отримати оцінку ринкової вартості суб'єкта господарювання. З цією метою слід використовувати уточнену модель Альтмана 1985 р. [22, с.50].

За даними зарубіжних джерел, точність прогнозування банкрутства за цією моделлю в межах однорічного періоду досягає 95%, двох років – 83%. Звичайно, такий високий рівень об'єктивності забезпечується тоді, коли її застосовують на фірмах найрозвиненіших ринкових країн (США, Канада, Японія тощо). Тобто головними недоліками згаданої моделі є обмежений простір для її застосування (значний ризик отримання недостовірних результатів оцінювання при використанні у секторі малого і середнього підприємництва) та неадаптованість до вітчизняних реалій ведення бізнесу.

Крім того, якщо значення інтегрованого показника знаходяться в інтервалі від 1,23 до 2,9 (так звана «зона невідання» в уточненій моделі), то Z-критерій Альтмана взагалі не працює. Тому, використовуючи цю модель на підприємствах України, критичне значення Z-рахунку необхідно сприймати лише як сигнал можливої фінансової небезпеки, після отримання якого потрібно терміново проводити поглиблений аналіз причин незадовільного фінансового стану і розробляти заходи щодо їх усунення [40, с.438].

Варто також відзначити, що попри видиму зовнішню простоту практичне використання аналітичної моделі Е. Альтмана насправді є доволі трудомістким, що пояснюється такими моментами:

– при обчисленні рівня ліквідності, прибутковості, рентабельності та оборотності активів використовують ринкову вартість таких активів;

– при визначенні коефіцієнта фінансової стійкості (співвідношення власного капіталу і заборгованості) перший оцінюють за відновлювальною вартістю із урахуванням його вкладання у різні види активів (основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти, фінансові активи тощо);

– при обчисленні частки робочого капіталу у загальній сумі активів з величини чистого робочого капіталу вираховують суму стійкої внутрішньої кредиторської заборгованості, оскільки вона не загрожує погіршенням фінансової спроможності;

– вагові значення усіх без винятку коефіцієнтів, що фігурують у моделі, потребують диференціації залежно від галузевої належності підприємства [42, с. 153].

Чотирифакторна модель, розроблена британськими вченими Р. Таффлером і Г. Тішоу у 1977 році, її розпізнавальна прогностична здатність поступається Z-рахунку Альтмана. Домінуюче місце у вказаній дискримінантній функції належить показнику співвідношення прибутку від реалізації і суми короткотермінових зобов'язань підприємства, який має вагу у 3-4 рази вищу, аніж у інших коефіцієнтів. Тому незначні коливання лише двох фінансових показників (валового прибутку і поточних зобов'язань) можуть суттєво позначатися на зміні інтегрального індексу, а, отже, і на об'єктивності оцінок ймовірності банкрутства суб'єкта господарювання. Аналогічно, як і аналітична модель Е. Альтмана, рівняння Р. Таффлера і Г. Тішоу має свою «зону невизначеності» – проміжок від 0,2 до 0,3, що також можна зарахувати до його слабких сторін [43].

Найбільш адекватно описує стан українських підприємств метод оцінювання У. Бівера. Значення його системи показників дають змогу визначити межу задовільного фінансового стану підприємства і його схильності до неплатоспроможності. Основна ідея цього методу полягає у дослідженні трендів таких діагностичних показників: рентабельність активів, фінансовий ліверидж, коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом, коефіцієнт покриття, коефіцієнт Бівера.

Коефіцієнт Бівера розраховують як відношення суми чистого прибутку і нарахованої амортизації до величини довготермінових і поточних зобов'язань за формулою. Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансовий стан підприємства, за якого протягом тривалого періоду (1,5–2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, що відображає небажане зменшення частки прибутку, спрямованого на розвиток виробництва. Ця тенденція призводить до незадовільної структури балансу, коли підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами становить менш ніж 0,1 [47, с.346].

Недоліком методу Бівера є його прогностичний період: за наслідками розрахунку діагностичних індикаторів підприємства потрапляють в одну з трьох груп – «благополучні компанії», а також фірми, що перебувають «за рік до неплатоспроможності» і «за п'ять років до неплатоспроможності» відповідно. Очевидно, що у сучасних умовах термін у 1–5 років є надто довготривалим періодом для прогнозування, адже відтермінування у погашенні фінансових зобов'язань, зазвичай, не надається на термін більше року. Тому методики діагностики повинні давати прогноз платоспроможності на значно коротший термін – від 4–6 місяців до року [52, с.178].

Модель К. Спрінгейта, побудована на основі дослідження впливу 19 фінансових показників. Ця модель передбачає розрахунок чотирьох факторів, які орієнтовані на майбутні доходи підприємства. Вважають, що точність виявлення загрози неплатоспроможності за цією моделлю становить 92%, однак зі збільшенням прогностичного періоду цей показник зменшується. Високий рівень достовірності прогнозування загрози неплатоспроможності робить цю модель придатною для широкого застосування, однак із застереженнями, аналогічними тим, які стосувалися Z-критерію Альтмана.

Модель прогнозування загрози банкрутства Дж. Фулмера була розроблена на підставі обробки емпіричних даних 60-ти американських підприємств, 30 з яких потерпіли фінансовий крах і 30-ти нормально функціонуючих – з середнім річним обсягом валюти балансу у 455 тис. дол

США. Початковий варіант моделі містив 40 коефіцієнтів, остаточний використовує всього 9. Точність прогнозів, зроблених за допомогою згаданої дискримінантної функції, на рік вперед становить 98%, на майбутній період у два роки – 81 % [24, с.123].

До переваг моделі Фулмера можна віднести той факт, що вона враховує велику кількість факторів, тому навіть при використанні в обставинах, відмінних від оригінальних (наприклад, при застосуванні на вітчизняних підприємствах), ця модель поводить себе стабільніше, ніж інші методики. На відміну від моделі Альтмана, дискримінантна функція Дж. Фулмера не містить показників ринкової вартості, яку складно визначати в умовах відсутності розвиненого й ефективно функціонуючого фондового ринку в Україні. Крім того, модель враховує і розмір фірми, що, напевно, справедливо як у США, так і в будь-якій іншій країні з ринковою економікою. До того ж, вона з однаковою надійністю підходить як для банкрутів, так і працюючих фірм.

Недоліками моделі Фулмера є те, що функція для розрахунку інтегрального показника була побудована на емпіричних даних малих і середніх фірм, що звужує сферу її застосування, оскільки використання поза сектором малого і середнього бізнесу може суттєво негативно впливати на точність прогнозів. За рекомендаціями фахівців, для отримання максимально достовірних результатів сьомий за порядком коефіцієнт (натуральний логарифм від суми матеріальних активів) коректно визначати у перерахунку елементів активів у тисячі доларів США на дату складання аналізованого звіту, що ускладнює обчислення й підвищує їх трудомісткість [8, с.133].

Піонером застосування методології багатofакторного дискримінантного аналізу для передбачення можливої загрози банкрутства фірм у Німеччині був К. Беєрман, який, опрацювавши емпіричні дані щодо 21 пари підприємств, 50% яких працювали збитково та перебували у стані фінансової кризи, у 1976 році вивів власну модель [11].

Навіть поверхневе ознайомлення із запропонованою К. Беєрманом інтерпретацією можливих параметрів інтегрального показника Z свідчить про

те, що у випадках, коли його значення буде в інтервалі від 0,236 до 0,32, використання дискримінантної функції нічого не дасть і потрібно буде проводити додатковий поглиблений аналіз інших якісних параметрів, унаслідок чого різко зростає трудомісткість прогнозування критичної фінансової неспроможності[23, с.268].

Із використанням різних методик прогнозування банкрутства розраховано універсальну дискримінантну функцію. Її особливістю є використання показника співвідношення cash-flow (обсягу чистих грошових потоків, які формуються внаслідок операційної та інвестиційної діяльності підприємства та є у його розпорядженні у конкретному часовому періоді) до величини загальних зобов'язань.

Проаналізувавши можливості використання зарубіжних дискримінантних функцій для оцінювання фінансової неспроможності українських підприємств, зазначимо, що попри низку переваг цих моделей, підтверджених експериментальним шляхом, їх безапеляційна і беззастережна імплементація у національну аналітичну практику є некоректною. Так, враховуючи значні відмінності у факторах зовнішнього економічного середовища, які генерують загрозу банкрутства суб'єктів господарювання в Україні (наприклад, інфляції); нестабільність та ігнорування галузевих особливостей діяльності вітчизняних підприємницьких структур; необ'єктивність облікової інформації щодо вартості активів і пасивів та розбіжності у веденні обліку і розрахунку окремих показників, можна стверджувати, що використання західних моделей діагностики банкрутства на підприємствах України даватиме недостатньо об'єктивні прогнози.

Ще один методологічний недолік закладений у самій побудові комплексного показника на основі моделі суми коефіцієнтів. Модель суми може давати некоректний результат, якщо хоча б один із ключових індикаторів виявиться вищим за певну межу. Завищене значення інтегрованого показника свідчатиме про відсутність фатальних перспектив

для суб'єкта підприємництва, тоді як усі решта індикаторів сигналізуватимуть про зворотне [30, с.112].

Для усунення перерахованих недоліків необхідно скорегувати вагові параметри показників, які застосовують у згаданих дискримінантних функціях, та додатково враховувати низку інших індикаторів, що характеризують кризовий стан суб'єкта підприємництва.

Враховуючи необхідність адаптації іноземних моделей до специфіки вітчизняної практики прогнозування неплатоспроможності, варто також назвати основні проблеми, які при цьому виникають:

- відсутність вичерпної інформації про базу емпіричних даних, використану для обчислення вагових параметрів коефіцієнтів моделі;
- відсутність інформації щодо бази даних, використаної для обчислення критеріїв оцінювання отриманих значень інтегрального показника;
- відсутність обширної статистики банкрутств національних підприємств, яка б спростовувала чи підтверджувала надійність тієї чи іншої дискримінантної функції;
- низька достовірність інформації, відображеної у звітності українських підприємств, у тому числі через застосування відмінних методичних підходів до ведення обліку і складання звітів [46, с. 26].

Виходячи із вищеподаного, можна зробити висновок, що найпридатнішим для експрес-діагностики схильності до банкрутства українських підприємств є метод Бівера. Міністерство економіки України рекомендує застосовувати під час проведення моніторингу фінансового стану підприємств для виявлення ознак їх неплатоспроможності саме систему показників У. Бівера.

Зауважимо, що у вітчизняній практиці експрес-діагностики зазначені західні моделі прогнозування схильності до банкрутства застосовують недостатньо, що спричинило, з одного боку, недостатнє врахування ними умов економічного життя в Україні, а з іншого – недостатнє ознайомлення фінансових менеджерів з їхніми перевагами і недоліками.

Таким чином, розглянуті методики прогнозування банкрутства зарубіжних авторів мають ряд суттєвих обмежень для їх використання на українських підприємствах, а саме:

- більшість зарубіжних методик діагностики ймовірності банкрутства побудовані з використанням вагових коефіцієнтів показників, що розраховані на основі американських аналітичних даних минулих років. Отже, в зв'язку з цим вони не відповідають сучасній економічній ситуації;

- дані моделі не адаптовані до вітчизняної економіки і не враховують специфіки діяльності українських підприємств, а саме: особливості у системі бухгалтерського обліку і податковому законодавстві, вплив інфляції на формування показників діяльності підприємства, галузеву належність підприємства та ін;

- відсутність статистичних даних по підприємствах-банкрутах, що не дозволяє скоригувати методику розрахунку питомої ваги коефіцієнтів з урахуванням економічних умов суб'єктів господарювання;

- проаналізовані методики не враховують інших важливих показників діяльності підприємства (методики, побудовані на використанні балансових показників та показників звіту про фінансові результати);

- моделі не дають відповіді на питання, які з факторів вплинули на зміну рівня фінансової стійкості підприємств;

- за результатами використання моделей неможливо отримати інформацію щодо можливого подальшого розвитку підприємства;

- граничні значення показників, що запропоновані зарубіжними вченими, часто є недосяжними для українських підприємств.

Разом з тим названі методики дають можливість визначити наближення банкрутства підприємства (стадії кризи) та дозволяють спрогнозувати перехід підприємства від однієї стадії життєвого циклу до іншої.

Висновки до розділу 1.

1. Банкрутство підприємства є складним економічним явищем, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та проявляється у неспроможності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання.

2. Узагальнення наукових підходів показало відсутність єдиного трактування поняття «банкрутство», проте більшість дослідників пов'язують його з неплатоспроможністю та наслідками неефективного управління підприємством.

3. Основними причинами виникнення банкрутства є внутрішні фактори, зокрема низька ефективність управління, фінансова нестійкість, нерациональна структура капіталу та недоліки у стратегічному плануванні.

4. Діагностика ризику банкрутства є важливим інструментом управління підприємством, який забезпечує своєчасне виявлення кризових явищ та формує основу для прийняття управлінських рішень.

5. Досліджено основні методичні підходи до діагностики банкрутства, зокрема коефіцієнтний, агрегатний та інтегральний, які дозволяють оцінити фінансовий стан підприємства та рівень ризику його неплатоспроможності.

6. Сучасні зарубіжні моделі прогнозування банкрутства мають практичну цінність, однак потребують адаптації до умов української економіки для підвищення достовірності результатів діагностики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ДІАГНОСТИКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ТОВ «ЗОЛОТИЙ КОЛОС» ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства

Діяльність підприємств пов'язана з одержанням фінансових результатів, що передбачає цілеспрямовану реалізацію системи функції управління. Істотне місце у ній відводиться ефективній системі управління, особливостям господарського механізму, рівню організації виробництва, державному регулюванню розвитку певної галузі.

За умови становлення цивілізованих ринкових відносин великого значення набувають фінансові результати, що забезпечують зміцнення бюджету держави, сприяють інвестиційній привабливості та діловій активності.

Разом з тим величина фінансового результату визначає можливість подальшого розвитку та створює запаси фінансової стійкості, яка дає змогу підприємству оперативно реагувати на зміни у ринковій кон'юнктурі, саме тому питання формування фінансових результатів є актуальним.

Отже формування фінансових результатів можна розглядати як частину загальної системи господарювання, що пов'язана із прийняттям рішень щодо забезпечення необхідного їх розміру на рівні суб'єкта господарювання для досягнення тактичних та оперативних цілей.

Динаміка фінансових показників діяльності у підприємствах Вознесенського району у табл. 2.1.

За даними табл. 2.1, можна зробити висновок, що у 2024 р. прибуток від реалізації продукції Вознесенського району склав 276890,0 млн. грн., що відповідно у 5,4 та 2,2 рази більше ніж у попередніх роках. Показник собівартості реалізованої продукції був найменшим у 2022 р. і склав 206455,4 млн. грн., тоді як у звітному році цей показник значно зріс, а саме у 2,9 разів,

порівняно із 2022 р.

Таблиця 2.1 - Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств Вознесенського району

Показники	Роки			Відхилення (+, -) 2024 р. до	
	2022	2023	2024	2022 р.	2023 р.
Прибуток від реалізації, млн. грн	51310,8	127737,3	276890,0	225579,2	149152,7
Собівартість реалізованої продукції, млн. грн	206455,4	360973,3	597354,6	390899,2	236381,3
Чистий прибуток (+), збиток (-), млн. грн	-26644,3	118242,5	213908,4	240552,7	95665,9
Середньорічна сума активів, млн. грн	317026,8	471732,6	785669,2	468642,4	313936,6
Середньорічна сума власного капіталу, млн. грн	178097,1	285476,5	509010,6	330913,5	223534,1
Рівень рентабельності (збитості) продукції,%	24,9	35,4	46,4	21,5	11,0
Рівень рентабельності (збитковості) активів,%	-8,4	25,1	27,2	35,6	2,2
Рівень рентабельності (збитковості) власного капіталу,%	-15,0	41,4	42,0	57,0	0,6

Джерело: розробка автора на основі звітності досліджуваних підприємств Вознесенського району.

та на 65,3% порівняно із 2023 р. Чистий прибуток підприємства Вознесенського району отримували у 2023 та 2024 роках, а у 2022 році виробництво зазнало збитків. Показник 2024 р. на 80,9 % перевищує результати попереднього періоду. До позитивного можна віднести те, що порівняно із 2022 роком, у звітному та 2023 роках спостерігається значне зростання середньорічної вартості власного капіталу та активів підприємств Вознесенського району.

Виробництво продукції не можливе без взаємодії трудових ресурсів та матеріально-технічної бази підприємств. А тому саме від повного забезпечення підприємств ресурсним потенціалом залежить кінцевий результат: якість та кількість виробленої продукції. Становлення та розвиток підприємств різних типів тісно пов'язані з розв'язанням організаційно-економічних завдань щодо підвищення віддачі з кожної затраченої одиниці

ресурсного потенціалу, його розширеного відтворення, удосконалення структури, покращання результативності діяльності агроформувань.

Проаналізуємо ефективність використання основних виробничих засобів підприємств Вознесенського району (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Забезпеченість основними засобами та ефективність їх використання у підприємствах району

Показники	Роки			Відхилення (+; -), тис грн 2024 р. від	
	2022	2023	2024	2022 р.	2023 р.
Припадає на одного середньорічного працівника вартості основних засобів, млн грн	69,26	85,81	88,75	19,49	2,94
Отримано на 1 гривню основних засобів, грн: - вартості валової продукції (у постійних цінах)	3,86	2,27	3,11	-0,75	0,84
- валового доходу	0,89	0,37	0,35	-0,54	-0,02
- чистого прибутку	0,50	0,14	-0,03	-0,53	-0,17

Джерело: розраховано за даними звітності підприємств Вознесенського району

Проведений аналіз даних табл. 2.2 показує, що у 2024 році порівняно з 2022, 2023 роками ефективність використання основних виробничих засобів у підприємствах Вознесенського району знизилась. Так, вартість валової продукції (у постійних цінах) одержаної на 1 грн основних засобів у 2024 році порівняно з 2022 роком зменшилася на 0,75 млн грн, валового доходу – на 0,54 млн грн, прибутку – на 0,53 млн грн. У 2024 році порівняно з 2023 роком зменшився валовий дохід – на 0,02 млн грн, прибуток – на 0,17 млн грн.

На основі даних таблиці 2.3 проаналізуємо ефективність використання трудових ресурсів підприємств Вознесенського району.

Аналізуючи дані таблиці 2.3 можемо зробити висновок, що у 2024 році порівняно з 2022, 2023 роками ефективність використання трудових ресурсів у підприємствах Вознесенського району знизилась. Так, валовий дохід

одержаний на одного середньорічного працівника порівняно з 2022 роком зменшилася на 30,71 тис грн, порівняно з 2023 роком – на 0,27 тис грн, відповідно, прибуток – на 37,1 тис грн та на 14,68 тис грн.

Таблиця 2.3 - Показники ефективності використання трудових ресурсів у підприємствах Вознесенського району

Показники	Роки			Відхилення тис. грн (+; -) 2024 р. від	
	2022	2023	2024	2022 р.	2023 р.
Отримано у розрахунку на одного середньорічного працівника, тис. грн:					
- вартості валової продукції (в постійних цінах 2010р.)	269,44	194,05	278,42	8,98	84,37
- валового доходу від	61,83	31,39	31,12	-30,71	-0,27
- прибутку (збитку) від реалізації продукції	34,46	12,04	-2,64	-37,1	-14,68

Джерело: розраховано за даними звітності підприємств Вознесенського району

Функціонування таких підприємств у ринкових умовах об'єктивно потребує стратегічної орієнтації та перспектив адаптації до постійних змін як у внутрішньому, так й у зовнішньому конкурентному середовищі, здобутті переваг у виробництві якісних, доступних за ціною товарів, а відтак вивчення, оперативного аналізу та застосування систем маркетингу.

Далі проаналізуємо типове підприємство Вознесенського району – ТОВ «Золотий Колос». Відстань до економічно важливих пунктів незначна, що позитивно впливає на економічну діяльність підприємства.

Визначимо розмір виробництва у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району у таблиці 2.4.

Аналізуючи дані наведені в таблиці 2.4, можна відмітити, що у 2024 році вартість валової продукції (в постійних цінах 2010р.) значно зросла порівняно з попередніми роками. Так у 2024 році підприємство отримало на 22485,56 тис.грн більше ніж у 2022 році, на 19029,94 тис.грн більше ніж у

Таблиця 2.4 - Визначення розміру виробництва у ТОВ «Золотий Колос»
Вознесенського району

Показники	Роки			У середньо му на одне підприє мство району у 2024 році	Відхилення (+;-) 2024р. до		
	2022	2023	2024		2022р.	2023р.	середньо го по району к 2024 р.
Вартість валової продукції (у постійних цінах 2010р.), тис.грн	18244,50	21700,12	40730,06	4750,41	22485,56	19029,94	35979,65
Грошова виручка від реалізації продукції, тис.грн	11553,6	17804,3	23574,8	4837,55	12021,2	5770,5	18737,25
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	50	56	65	30	15	9	35
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис.грн	3704	6040,5	6221	7895,72	2517	180,5	-1674,72
Валовий доход, тис.грн	4396	12664,7	7640,8	811,48	3244,8	-5023,9	6829,32
Прибуток (збиток) від реалізації продукції, тис.грн	301,4	7945,3	3041,7	724,79	2740,3	-4903,6	2316,91

Джерело: розраховано за даними річної статистичної звітності ТОВ «Золотий Колос»

2023 році та на 35979,65 тис.грн більше ніж середній показник по підприємствах Вознесенського району в 2024 році. Збільшився і розмір грошової виручки від реалізації продукції. У 2024 році порівняно з 2022 роком – розмір грошової виручки збільшився на 12021,2 тис.грн, а порівняно з 2023 роком – на 5770,5 тис.грн. Середньорічна чисельність працюючих у 2024 році порівняно з 2022 – зросла на 15 осіб, порівняно з 2023 роком – на 9 чоловік, порівняно з середнім показником на одне підприємство району у 2024 році – більше на 35 осіб.

Середньорічна вартість основних виробничих засобів по підприємству зросла у 2024 році порівняно з 2022 роком на 2517 тис.грн та на 180,5 тис.грн порівняно з 2023 роком. Порівнюючи середньорічну вартість основних виробничих засобів з середнім показником по району, підприємство має в

своєму розпорядженні на 1674,72 тис.грн менше основних засобів ніж припадає в середньому на одне сільськогосподарське підприємство району.

Проаналізуємо рівень забезпеченості підприємства основними засобами (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 - Забезпеченість основними виробничими засобами ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2024р. до	
	2022	2023	2024	2022р.	2023р.
Фондовіддача, грн	3,17	2,96	4,12	0,95	1,16
Фондомісткість, грн	0,32	0,39	0,24	-0,08	-0,15
Фондооснащеність, тис. грн	0,69	1,12	1,28	0,59	0,16
Фондоозброєність, тис. грн	74,08	107,87	95,71	21,63	-12,16

Джерело: розраховано за даними річної статистичної звітності ТОВ «Золотий Колос»

З даних таблиці 2.5 видно, що у 2022 році рівень фондovіддачі становив 3,17, тобто на 1 грн основних засобів виробляється готової продукції вартістю 3,17 грн, у 2023 році цей показник зменшився і становив 2,96, а у 2024 році він знову збільшився на 1,16 у порівнянні з 2023 роком і становив 4,12. У 2022 році на одного працівника припадало 74080 грн основних засобів, у 2023 році цей показник збільшився і становив 107870 грн, а у 2024 році фондоозброєність підприємства знизилася на 12,16 тис грн. порівняно з 2023 роком і становила 95710 грн, це відбулося за рахунок зростання кількості працівників на 9 осіб. Отже, за 2022-2024 роки ресурсний потенціал ТОВ «Золотий Колос» збільшується, і при цьому підвищується економічна ефективність його використання.

Проаналізуємо економічну ефективність використання основних виробничих засобів у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району (табл. 2.6).

Аналізуючи дані таблиці 2.6 ми можемо зробити висновок, що в 2024 році порівняно з 2022 роком, було отримано більше вартості валової продукції сільського підприємства (у постійних цінах 2010р.) на 1,62 грн, порівняно з

Таблиця 2.6 - Економічна ефективність використання основних виробничих засобів у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2024р. до	
	2022	2023	2024	2022 р.	2023 р.
Отримано на 1 грн основних засобів, грн:					
- вартості валової продукції (у постійних цінах);	4,93	3,59	6,55	1,62	2,96
- валового доходу;	1,19	2,09	1,23	0,19	-0,86
- прибутку (збитку)	0,08	1,32	0,49	0,41	-0,83

Джерело: розраховано за даними річної статистичної звітності ТОВ «Золотий Колос»

2023 роком – більше на 2,96 грн. Зменшився обсяг валового доходу. Так у 2024 році порівняно з 2022 роком, на 1 гривню основних засобів припадало на 0,19 грн більше, а порівняно з 2023 роком – менше на 0,86 грн. Така тенденція спостерігається і з прибутком. У 2024 році порівняно з 2022 роком, на 1 гривню основних засобів припадало на 0,41 грн більше прибутку, а порівняно з 2023 роком – менше на 0,83 грн.

На основі даних таблиці 2.7, проаналізуємо ефективність використання трудових ресурсів ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району.

Таблиця 2.7 - Показники ефективності використання трудових ресурсів у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2024р. до	
	2022	2023	2024	2022 р.	2023 р.
Отримано в розрахунку на одного середньорічного працівника, тис. грн:					
- вартості валової продукції (у постійних цінах);	364,89	387,50	626,62	261,73	239,12
- валового доходу;	87,92	226,16	117,60	29,68	-108,56
- прибутку (збитку).	6,03	141,88	46,80	40,77	-95,08

Джерело: розраховано за даними річної статистичної звітності ТОВ «Золотий Колос»

Аналізуючи показники ефективності використання трудових ресурсів в ТОВ «Золотий Колос», можна сказати, що показники ефективності використання трудових ресурсів у підприємстві з кожним роком різні.

Зростання спостерігається лише у вартості валової продукції сільського підприємства (у постійних цінах 2010 року). У 2024 році порівняно з 2022 роком, вартість валової продукції зросла на 261,73 грн і становила 626,62, а порівняно з 2023 роком, вартість валової продукції зросла на 239,12 грн. В 2022 році було отримано валового доходу 87,92 тис.грн на 1 середньорічного працівника, то к 2024 році цей показник скоротився на 108,56 тис.грн і становить 117,60 тис.грн. У 2022 році було одержано 6,03 тис.грн, прибутку на 1 працівника. У 2023 році підприємство отримало прибутку на 1 працівника 141,88 тис.грн, а у 2024 році - 46,80 тис.грн на 1 працівника, зменшення прибутку відбулося за рахунок впливу двох факторів: зменшення прибутку підприємства, та зростання середньооблікової чисельності працівників.

На основі форм річної звітності, розрахуємо основні показники, що характеризують фінансовий стан підприємства у таблиці 2.8 та таблиці 2.9.

Таблиця 2.8 - Динаміка показників фінансової незалежності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за 2024 р.

Коефіцієнти	Норматив	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)
Фінансування	<1.0	2,55	0,57	-1,98
Автономії (незалежності)	>0.5	0,28	0,63	0,35
Стійкості (стабільності)	>1.0	0,39	1,75	1,36

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Проаналізувавши дані, наведені у таблиці 2.8 відмітимо, що розраховані показники фінансової незалежності відповідають визначеним нормативам, тобто ТОВ «Золотий Колос» забезпечене власними коштами та фінансовими ресурсами, що свідчить про його стабільний фінансовий стан. Коефіцієнт фінансування показує, що на одну гривню власного капіталу припадає 0,57 гривні залучених коштів. Аналіз коефіцієнта автономії або незалежності свідчить, що досліджуване підприємство у змозі повністю виконати свої

зобов'язання і не залежить від позичкових коштів. Коефіцієнт фінансової стабільності показує, що на одиницю залучених коштів припадає приблизно 1,75 гривні власних

Наведемо показники ліквідності досліджуваного підприємства ТОВ «Золотий Колос» у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 - Динаміка показників ліквідності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за 2024 р.

Коефіцієнти	Норматив	На початок року	На кінець року	Відхилення, (+,-)
Абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,2-0,35	0,0002	0,08	0,0799
Швидкої ліквідності	0,7-1	0,93	1,62	0,69
Покриття	1-2,5	1,16	2,23	1,07

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Проаналізувавши показники ліквідності за 2024 рік (табл. 2.9), ми можемо зробити висновок, що ТОВ «Золотий Колос» є ліквідним, хоча коефіцієнт абсолютної ліквідності значно нижчий нормативного значення, коефіцієнт швидкої ліквідності відповідає нормативу на кінець звітного періоду і становить 1,62, що на 0,69 більше за показник на початок року. Коефіцієнт покриття свідчить про те, що підприємство може вчасно сплачувати за своїми зобов'язаннями станом на 31 грудня звітного року.

Аналіз показників фінансових результатів ТОВ «Золотий Колос» за 2022-2024 років відображено у таблиці 2.10.

Аналізуючи дані таблиці 2.19 можна відмітити, що за 2024 рік ТОВ «Золотий Колос» отримало прибуток на 7110 тис.грн менший, ніж у попередньому 2023 році. Собівартість продукції у порівнянні з 2022-2023 роками зросла, відповідно на 13348 тис.грн та 14867 тис.грн.

Середньорічна сума активів та власного капіталу ТОВ «Золотий Колос» протягом 2022-2024 років має тенденцію до зростання, причому найбільше зростання середньорічної суми активів та власного капіталу спостерігається у 2024 році.

Таблиця 2.10 - Динаміка показників фінансових результатів ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники і порядок розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024р.	Відхилення (+;-) 2024р. до	
				2022 р.	2023 р.
Прибуток від реалізації, тис. грн (ф.2)	1730	9368	2258	528	-7110
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн (ф.2)	10013	8494	23361	13348	14867
Чистий прибуток, тис. грн (ф.2)	123	6696	5889	5766	-807
Середньорічна сума активів, тис. грн (ф.1)	14389	20546,5	26082,5	11693,5	5536
Середньорічна сума власного капіталу, тис. грн (ф.1)	2484,5	5863	11779,5	9295	5916,5
Коефіцієнт рентабельності продукції (ряд.1/ряд.2)	0,17	1,1	0,09	X	X
Коефіцієнт рентабельності капіталу (ряд.3/ряд.4)	0,009	0,33	0,26	X	X
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (ряд.3/ряд.5)	0,05	1,14	0,50	X	X

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Для аналізу кредиторської заборгованості ТОВ «Золотий Колос» розглянемо таблицю 2.11.

Аналіз таблиці 2.11 показує, що у підприємства збільшилися зобов'язання у 2024 році на 9181 тис. грн у порівнянні з 2023 роком. Залишилася незмінною заборгованість за короткостроковими кредитами банків, яка складає 15,1% та 7,84% у 2023-2024 роках відповідно.

Найбільшу питому вагу у структурі кредиторської заборгованості ТОВ «Золотий Колос» займає поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів - 5354 тис. грн і займає 53,8% в структурі поточних зобов'язань. У

2024 році ця заборгованість складає 15489 тис.грн і займає 80,94% у структурі поточних зобов'язань.

Таблиця 2.11 - Склад та структура кредиторської заборгованості ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Види зобов'язань	На 31.12.2023р.		На 31.12.2024р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Короткострокові кредити банків	1500	15,1	1500	7,84
Кредиторська заборгованість за товари , роботи, послуги	2934	29,5	1274	6,66
Поточна заборгованість за розрахунками:				
- з одержаних авансів;	5354	53,8	15489	80,94
- з бюджетом;	4	0,04	28	0,15
- зі страхування;	13	0,1	23	0,12
- з оплати праці;	51	0,5	64	0,33
- із внутрішніх розрахунків	98	0,9	-	-
- інші поточні зобов'язання	-	-	757	3,96
Всього поточних зобов'язань	9954	100	19135	100

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Розглянемо фінансові результати діяльності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 - Фінансові результати діяльності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району, тис. грн

Показник	Роки	
	2023р.	2024р.
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт)	21743	30475
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	8494	23361
Валовий:		
-прибуток	9368	2258
-збиток	-	-
Від операційної діяльності чистий:		
-прибуток	4060	7718
-збиток	-	-
Від звичайної діяльності:		
-прибуток	6696	5889
-збиток	-	-
Чистий:		
-прибуток	6696	5889
-збиток	-	-

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Показники фінансових результатів ТОВ «Золотий Колос» за 2023-2024 роки довели, що дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився з 21743 тис.грн в 2023 році до 30475 тис. грн у 2024 році, тобто на 8732 тис.грн. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у ТОВ «Золотий Колос» зросла на 14867 тис.грн у звітному році порівняно з базисним роком і становить 23361 тис.грн. Таким чином, у ТОВ «Золотий Колос» прибуток за 2023 рік склав 6696 тис.грн, а у 2024 році – 5889 тис. грн, що на 807 тис. грн менше в звітному році, порівняно з базисним. Загалом дані таблиці 2.12 показують, що досліджуване підприємство є прибутковим.

Проаналізувавши фінансовий стан ТОВ «Золотий Колос» Вознесенськогорайону, можна відмітити, що досліджуване підприємство у звітному 2024 році є прибутковим, про що свідчать дані таблиці 2.12 та отримало прибуток у сумі 5889 тис.грн. Але викликає занепокоєння кредиторська заборгованість підприємства, яка у 2024 році склала 19135 тис.грн, тому підприємству потрібно як найшвидше виконати зобов'язання по кредиторській заборгованості для досягнення позитивних фінансових показників.

2.2. Оцінка фінансового стану підприємств

Фінансова стійкість — це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне. Іншими словами, фінансова стійкість підприємства — це таке його становище, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів.

Визначається фінансова стійкість відношенням вартості матеріальних оборотних активів (запасів та витрат) до величини власних та позикових джерел коштів для їх формування.

Для характеристики фінансової стійкості підприємства використовується система абсолютних та відносних показників. Найбільш узагальнюючими абсолютними показниками фінансової стійкості є відповідність або невідповідність (надлишок або нестача) джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і витрат розрізняють такі види фінансової стійкості підприємства (таблиця 2.13).

Таблиця 2.13 - Типи фінансової стійкості підприємства

Тип стійкості	Співвідношення показників	Джерела фінансування запасів	Характеристика фінансової стійкості
1	2	3	4
Абсолютна фінансова стійкість	$ЗВ < ВОК$	Власні оборотні кошти	Високий півень платоспроможності. Незалежність підприємства від зовнішніх кредиторів
Нормальна фінансова стійкість	$ВОК < ЗВ < ДДФЗ$	Власні оборотні кошти та довгострокові кредити	Нормальна платоспроможність. Ефективне використання залучених позичкових коштів
Нестійкий фінансовий стан	$ВОК < ДДФЗ < ЗВ < ЗДФЗ$	Власні оборотні кошти, довгострокові та короткострокові кредити	Порушення нормальної платоспроможності. Необхідність залучення додаткових джерел фінансування
Критичний фінансовий стан	$ЗВ > ЗДФЗ$	Власні оборотні кошти, Довгострокові та короткострокові кредити	Повна неплатоспроможність. Підприємство на грані банкрутства

Для оцінки фінансового стану підприємства за його балансом визначимо наступні показники:

1. Коефіцієнт абсолютної (термінової) ліквідності визначаємо за балансом як відношення суми грошових коштів і короткострокових

фінансових вкладень до короткострокових (поточних) зобов'язань. Він характеризує, наскільки короткострокові (поточні) зобов'язання можуть бути негайно погашені швидколіквідним майном. Нормативне значення цього показника 0,2 - 0,5. Цей показник має важливе значення для постачальників і банків, які кредитують підприємство.

2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності - Кшл, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів - грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами (норматив 0.6 – 1.0).

3. Коефіцієнт покриття (поточний коефіцієнт ліквідності) визначаємо за балансом як відношення вартості оборотних активів до короткострокових зобов'язань. Він характеризує наскільки обсяг поточних зобов'язань за кредитами і розрахунками підприємства може погашатись за рахунок всіх мобілізованих оборотних активів. Нормативне значення цього показника 1,0–2,0, а за визначенням окремих економістів - не менше 2,0–2,5. Найнижча межа забезпечує покриття оборотними активами короткострокових зобов'язань підприємства. Значне перевищення оборотних активів розміру короткострокових зобов'язань також не бажане і свідчить про неефективне використання підприємством свого майна. Цей коефіцієнт показує також, скільки гривень оборотних коштів приходить на кожну гривню поточних зобов'язань.

Аналіз показників ліквідності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району наведено у таблиці 2.14.

Проаналізувавши дані таблиці 2.14, можемо зробити висновок, що ТОВ «Золотий Колос» не в змозі негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, про що свідчить коефіцієнт абсолютної ліквідності. На 31.12.24 року у ТОВ «Золотий Колос», на одну гривню поточних зобов'язань припадає 8 коп. грошових коштів. У 2022 - 2023рр, ця ситуація була ще

гіршою, де на одну гривню поточних зобов'язань припадало лише 0,01 коп.

Таблиця 2.14 - Аналіз показників ліквідності ТОВ «Золотий Колос»
Вознесенського району

Показники	Норматив	На	На	На	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
		31.12.22р.	31.12.23р.	31.12.24 р.	2022 р.	2023 р.
1.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,5	0,0001	0,0002	0,08	0,0799	0,0798
2.Коефіцієнт швидкої(критичної) ліквідності	0,6-1,0	0,36	0,93	1,62	1,26	0,69
3.Коефіцієнт покриття	>1	0,92	1,16	2,23	1,31	1,07

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

грошових коштів. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності свідчить, що підприємство має можливість своєчасно розплатитися з кредиторами за рахунок найбільш ліквідних активів. Так у 2024 році на одиницю короткострокових зобов'язань припадає 1,62 грн найбільш ліквідних активів. Лише за 2022 рік цей показник становив 0,36, що на 0,24 менше нормативу. Коефіцієнт покриття свідчить, що ТОВ «Золотий Колос» має достатньо обігових коштів для покриття боргів у 2023 та 2024 роках, проте у 2022 році цей показник не відповідав нормативу та становив 0,92, що на 0,08 менше від мінімального значення.

Активи за ступенем ліквідності поділяються на чотири групи [60, с.101].

Перша група (A_1) включає абсолютно ліквідні активи - грошові кошти та їх еквіваленти і короткострокові фінансові інвестиції.

Друга група (A_2) - це активи, які можна швидко реалізувати: готова продукція, товари відвантажені та дебіторська заборгованість. Ліквідність цієї групи оборотних активів залежить від своєчасного відвантаження продукції, оформлення банківських документів, швидкості платіжного документообороту у банках, запиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форм розрахунків тощо.

Третя група (А₃) - це активи, які можна реалізувати менш швидко: виробничі запаси, тварини на вирощуванні та відгодівлі, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів. Щоб перетворити їх на грошові кошти потрібний певний строк, оскільки їх необхідно спершу перетворити на готову продукцію, провести відповідні розрахунки, і тільки потім отримати гроші.

Необоротні активи належать до четвертої групи (А₄) - це, активи які досить важко швидко реалізувати: основні засоби, нематеріальні активи, довготермінові фінансові інвестиції, незавершене будівництво.

Пасиви балансу за ступенем зростання термінів погашення зобов'язань групуються наступним чином.

1. Найбільш строкові зобов'язання (П₁) - кредиторська заборгованість, за товари, роботи, послуги, поточні зобов'язання за розрахунками, інші короткострокові пасиви.

2. Короткострокові пасиви (П₂) - короткострокові позикові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви (П₃) - довгострокові кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви - сума статей III розділу пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання».

4. Постійні пасиви (П₄) - статті I розділу пасиву балансу «Власний капітал».

Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання. Підприємство може бути ліквідним у більшій або меншій мірі, а то й взагалі у нього може бути відсутня ліквідність. Для оцінювання реального ступеня ліквідності підприємства спочатку необхідно виконати аналіз ліквідності балансу.

Баланс підприємства вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A_1 > P_1, A_2 > P_2, A_3 > P_3, A_4 < P_4 \quad (2.1)$$

Визначення ліквідності балансу підприємства наведено у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 - Визначення ліквідності балансу ТОВ «Золотий Колос»

Вознесенського району, тис. грн

Актив	На початок 2024 року	На кінець 2024 року	Пасив	На початок 2024 року	На кінець 2024 року	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)	
						На початок 2024 року	На кінець 2024 року
1.Найбільш ліквідні активи (А1)	3037	1818	1.Найбільш строкові зобов'язання (П1)	17703	8983	-14666	-7165
2.Активи, що швидко реалізуються (А2)	14823	12926	2.Коротко-строкові пасиви(П2)	1500	-	13323	12926
3.Активи, що повільно реалізуються (А3)	4302	5213	3.Довго-строкові пасиви(П3)	210	210	4092	5003
4.Активи, що важко реалізуються (А4)	4830	5216	4.Постійні пасиви(П4)	7579	15980	-2749	-10764
Разом	26992	25173	X	26992	25173	X	X

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Отже, порівняння активів і пасивів балансу (таблиця 2.15) показує, що у ТОВ «Золотий Колос» виконуються не всі нерівності, тобто баланс підприємства є частково ліквідним. Найбільш ліквідні активи на початок 2024 року становлять 3037 тис. грн, а на кінець - 1818 тис. грн. Активи, що швидко реалізуються на початок 2024 року становлять 14823 тис.грн, а на кінець - 12926 тис. грн. Оборотні активи на кінець 2024 року зменшилися на 1897 тис. грн порівняно з початком. Найбільш строкові зобов'язання на початок 2024 року становлять 17703 тис. грн, а на кінець - 8983 тис. грн. Найменш ліквідними на підприємстві є необоротні активи, які на кінець 2024 року порівняно з початком року збільшилися на 386 тис. грн. Найменш ліквідні

пасиви на кінець 2024 року збільшилися на 8401 тис. грн. порівняно з початком.

Показники оцінки фінансового рівня економічної безпеки підприємства наведені у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 - Показники оцінки фінансового рівня економічної безпеки ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	Норматив	На 31.12.22р.	На 31.12.23р.	На 31.12.24р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
					2022р.	2023р.
1.Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,5-0,7	0,29	0,28	0,63	0.34	0.35
2.Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,-0,6	-0,18	0,40	0,69	0.87	0.29
3.Коефіцієнт покриття інвестицій	0,75-0,9	0,29	0,29	0,64	0.35	0.35
4.Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів	0,5-0,8	-0,14	0,69	2,02	2.16	1.33
5.Коефіцієнт оборотності активів	0,5-1,15	0,82	0,87	0,98	0.16	0.11
6.Фондовіддача	1,0-1,37	3,18	2,96	4,12	0.94	1.16
7.Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	3,0-6,5	18,09	18,59	21,84	3.75	3.25
8.Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,5-5,2	71,22	97,81	0	-71.22	-97.81
9.Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,9-10,3	0	106,32	53,60	53.60	-52.72
10.Коефіцієнт рентабельності активів	>0,047	0,009	0,33	0,23	0.221	-0.1
11.Коефіцієнт рентабельності продукції (діяльності)	>0,056	0,01	0,37	0,23	0.22	-0.14

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Аналізуючи показники таблиці 2.16 можна зробити висновок, що розраховані коефіцієнти відповідають нормативним значенням лише 2024 року. Коефіцієнт автономії у 2024 році порівняно з 2022 роком зріс на 0,34,

порівняно з 2023 роком - на 0,35. Коефіцієнт автономії показує, що у 2024 році питома вага власного капіталу у загальній сумі власних засобів становить 63%, тобто підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2024 році порівняно з 2022 роком збільшився на 0,87, порівняно з 2023 роком - на 0,29. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована, тобто у 2024 році на одну гривню власного капіталу припадає 69 коп. чистого оборотного капіталу. Коефіцієнт покриття інвестицій показує, яка частина інвестицій підприємства фінансується за рахунок власних коштів і довгострокових боргових коштів, тобто за рахунок стійких джерел, тобто у 2024 році на одну гривню власного капіталу припадає 64 коп. довгострокових зобов'язань.

Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів у 2024 році порівняно з 2022 роком зріс на 2,16. Отже, у 2024 році на одну гривню матеріально - виробничих запасів припадає 2 грн 02 коп. власних оборотних коштів. Коефіцієнт оборотності активів у 2024 році порівняно з 2022 роком зріс на 0,16, порівняно з 2023 роком на 0,11. Коефіцієнт характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення, тобто у 2024 році на одну гривню середньої величини активів припадає 98 коп. чистої виручки від реалізації.

Фондовіддача у 2024 році порівняно з 2022 роком збільшилась на 0,94, порівняно з 2023 роком - на 1,16. Отже, у 2024 році на одну гривню основних засобів припадає 4,12 грн чистої виручки від реалізації. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у 2024 році порівняно з 2022 роком збільшився на 3,75. Отже, у 2024 році на одну гривню середньої вартості матеріальних запасів припадає 21,84 грн собівартості реалізованої продукції. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості у 2024 році відсутній так як у підприємства відсутні показники «векселі видані» та «поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків». Коефіцієнт оборотності

матеріальних запасів показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством, отже у 2024 році на одну гривню середньорічної величини дебіторської заборгованості припадає 53,6 грн чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг).

Коефіцієнт рентабельності активів у 2024 році порівняно з 2022 роком зріс на 0,221 в.п., порівняно з 2023 роком зменшився на 0,1 в.п.. Коефіцієнт характеризує ефективність використання активів підприємства, тобто у 2024 році на 1 гривню собівартості активів припадає 23 коп. чистої виручки від реалізації.

Коефіцієнт рентабельності продукції (діяльності) у 2024 р. порівняно з 2022 роком зріс на 0,22 в.п., порівняно з 2023 р. - зменшився на 0,14 в.п., тобто у 2024 році на одну гривню чистої виручки від реалізації припадає 23 коп. чистого прибутку. Коефіцієнт рентабельності продукції має досить високі показники, що свідчить про надійні канали збуту та надійних замовників. ТОВ «Золотий Колос» у 2024 р. є платоспроможним, а отже і може розраховатися з усіма наявними кредитами. Показники аналізу для виявлення ознак фіктивного банкрутства підприємства наведені у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 - Показники для виявлення ознак фіктивного банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р. до	
				2022р.	2023р.
Оборотні активи, тис.грн	9187	22139	19957	10770	-2182
Поточні зобов'язання, тис.грн	9954	19135	8938	-1016	-10197
Коефіцієнт покриття	0,92	1,16	2,23	1,31	1,07
Рентабельність продукції,%	14,73	52,45	8,81	5,92	-43,64

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Аналізуючи дані таблиці 2.17 видно, що у 2024 році порівняно з 2022

роком, оборотні активи ТОВ «Золотий Колос» зросли на 10770 тис.грн, порівняно з 2023 роком – скоротилися на 2182 тис.грн і становлять 19957 тис.грн. Поточні зобов'язання у 2024 році становлять 8938 тис.грн, що на 1016 тис.грн менше ніж в 2022 році, та на 10197 тис.грн менше ніж в 2023 році, тобто підприємство у 2023 році погасило більшу кількість своїх зобов'язань. Коефіцієнт покриття у 2024 році порівняно з 2022 роком зріс на 1,31, порівняно з 2023 роком – зріс на 1,07. Проте у 2024 році значно скоротилася рентабельність продукції. Якщо у 2024 році порівняно з 2022 роком, рентабельність скоротилася на 5,92%, то порівняно з 2023 роком, рентабельність продукції скоротилася аж на 43,64%. На це вплинула висока собівартість продукції.

Показники для виявлення ознак доведення до банкрутства підприємства наведені у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18 - Показники для виявлення ознак доведення до банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесеньського району

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р. до	
				2022р.	2023р.
Забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами	1,42	1,40	2,75	1,33	1,35
Забезпечення зобов'язань боржника всіма його оборотними активами	0,92	1,14	2,18	1,26	1,04
Розмір чистих активів	4147	7647	16025	11878	8378

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Аналізуючи дані таблиці 2.18 можна зробити висновок, що у ТОВ «Золотий Колос» на одну гривню зобов'язань приходиться 2,72 грн активів підприємства, що на 1,33 грн більше ніж у 2022 році та на 1,35 грн ніж у 2023 році. На одну гривню зобов'язань підприємство у 2024 році мало 2,18 грн оборотних активів, що на 1,26 грн більше ніж у 2022 році та на 1,04 грн ніж у 2023 році. У 2024 році розмір чистих активів підприємства складав 16025 грн, що на 11878 грн більше ніж у 2022 році та на 8378 грн ніж у 2023 році. Отже,

ТОВ «Золотий Колос» є платоспроможним і може своєчасно розрахуватися за зобов'язаннями перед боржниками.

Показники для виявлення ознак прихованого банкрутства підприємства наведені у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 - Показники для виявлення ознак прихованого банкрутства у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р. до	
				2022р.	2023р.
Дебіторська заборгованість, тис.грн	1890	14198	10754	8864	-3444
Кредиторська заборгованість, тис.грн	9954	19345	9148	-806	-10197
Розмір збитку, тис.грн	-	-	-	-	-
Розмір інвестицій у т.ч. в основну діяльність, тис.грн	-	-	-	-	-
Частка доходів від неосновної діяльності у структурі доходів,%	-	47,94	0,10	0,10	-48,84
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0001	0,0001	0,08	0,0799	0,0799
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,92	1,16	2,23	1,31	1,07

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Дані таблиці 2.19 свідчать, що ТОВ «Золотий Колос» у 2024 році порівняно з 2022 роком обсяг дебіторської заборгованості зріс на 8864 тис. грн і становив 10754 тис. грн. Порівняно з 2023 роком дебіторська заборгованість підприємства скоротилася на 3444 тис. грн. Також у 2024 році скоротилася і кредиторська заборгованість підприємства. Якщо у 2022 році вона становила 9954 тис. грн, то у 2024 році обсяг кредиторської заборгованості становив 9148, що на 806 тис. грн менше. Порівняно з 2023 роком кредиторська заборгованість скоротилася на 10197 тис.грн, тобто підприємство погасило значну кількість боргів 2023 року. Протягом досліджуваного періоду підприємство вело прибуткову діяльність, тому збитки відсутні. Частка доходів від неосновної діяльності у ТОВ «Золотий Колос» у 2022 році була відсутньою, так як підприємство не надавало жодних послуг. А вже в наступному 2023 році, ця частка становила 47,94%. У 2024

році частка доходу від іншої діяльності скоротилася на 48,84 в.п. і становила 0,1%. Коефіцієнт покриття дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, що 2,23 гривень активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань.

2.3. Діагностика ризику банкрутства підприємства

Серйозність наслідків банкрутства підприємства для його постачальників, фінансово-кредитних установ, інвесторів, зайнятих працівників зумовлює необхідність запровадження системи організаційно-економічних заходів, здатних запобігти глибокій фінансовій кризі. При цьому важлива роль відводиться діагностиці банкрутства підприємств.

Під діагностикою банкрутства розуміють своєчасне виявлення неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, низької ділової активності. Тому у класичних моделях діагностики банкрутства використовують показники прибутковості, фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності.

Найвідоміші моделі діагностики банкрутства це: Е.Альтмана, Бівера, Спрінгейта, Терещенка, Таффлера.

Найбільш відомою з наведених моделей є п'ятифакторна модель Альтмана, яка має вигляд:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5, \quad (2.2)$$

де X_1 - відношення робочого капіталу до загальної вартості активів;

X_2 - відношення нерозподіленого прибутку до загальної вартості активів;

X_3 - відношення прибуток до виплати відсотків до загальної вартості активів;

X_4 - відношення власного капіталу до поточних зобов'язань;

X_5 - відношення виручки до суми активів.

В основу даної моделі покладений рівень рентабельності підприємства, оскільки даний показник істотно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Це дозволяє одночасно порівнювати показник ризику банкрутства і рівень рентабельності продажів продукції. При $Z = 1,8$ і менше ймовірність банкрутства дуже висока,

1,81...2,7 - ймовірність банкрутства висока,

2,8...2,9 – можлива ймовірність банкрутства,

При $Z \geq 3$ - ймовірність банкрутства низька.

Прогнозування ймовірності банкрутства за п'ятифакторною моделлю Альтмана наведені в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за п'ятифакторною моделлю Альтмана

Показники	Методика розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 до	
					2022 р.	2023 р.
Частка власних оборотних коштів в активах (X1)	Робочий капітал / Загальна вартість активів	-0.05	0.11	0.44	0.49	0.33
Рентабельність активів розрахована з використанням нерозподіленого прибутку (X2)	Нерозподілений прибуток / Загальна вартість активів	0.06	0.28	0.53	0.47	0.25
Рентабельність активів розрахована з використанням чистого прибутку (X3)	Прибуток до виплати відсотків/ Загальна вартість активів	0.03	0.15	0.31	0.28	0.16
Коефіцієнт покриття поточних зобов'язань власним капіталом (X4)	Власний капітал / Поточні зобов'язання	0.42	0.40	1.79	1.37	1.39
Коефіцієнт трансформації (X5)	Чиста виручка / Загальна вартість активів	0.83	0.66	1.02	0.19	0.36
Z -показник	$1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$	1.205	1.919	4.387	3.182	2.468

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Аналіз даних таблиці 2.20 свідчить, що у ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району ймовірність банкрутства за п'ятифакторною моделлю Альтмана дуже висока у 2022 році, адже $Z=1,205$; у 2023 році $Z=1,919$; а вже у 2024 році $Z=4,387$. Таким чином, використання п'ятифакторної моделі Альтмана, модифікованої до фінансової звітності українських підприємств, недоцільно і з великою долею ймовірності дасть невірну відповідь.

Щоб визначити ймовірність банкрутства підприємства Е. Альтман запропонував у 1983 році нову модель, яку можна застосовувати в Україні. Розрахунки наведені у таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за моделлю Альтмана 1983 року

Методика розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
				2022 р	2023 р
K_1 =прибуток до сплати відсотків/загальна вартість активів	0,032	0,15	0,31	0,278	0,16
K_2 =виручка/ загальна вартість активів	0,83	0,66	1,02	0,19	0,36
K_3 =балансова вартість власного капіталу/залучений капітал	2,76	4,43	76,10	73,34	71,67
K_4 =реінвестований прибуток/ загальна вартість активів	0,06	0,28	0,53	0,47	0,25
K_5 =власні обігові кошти/ загальна вартість активів	-0,05	0,11	0,44	0,49	0,33
$Z_{1983} = 3,107K_1 + 0,995K_2 + 0,42K_3 + 0,847K_4 + 0,717K_5$	2,1	3,31	34,71	32,61	31,4

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Якщо $Z > 3$ - ймовірність банкрутства низька.

Отже, ймовірність банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за моделлю Альтмана 1983 року у 2022 році висока – $Z = 2,10$, але у 2023 та 2024 роках $Z=3,31$ та $34,71$ відповідно, що означає, що ймовірність банкрутства низька.

Українські вчені на чолі за кадемком УААН П.Т.Саблуком запропонували для діагностики банкрутства проводити експрес-аналіз фінансового стану, який складається з розрахунку п'яти показників.

1. Коефіцієнт Бівера розраховується, як (чистий прибуток – нарахована амортизація) / (довгострокові + короткострокові зобов'язання), (благополучний стан 0,4 - 0,17).

2. Рентабельність активів (6 - 8 свідчить про благополучний стан – відношення чистого прибутку до загальної вартості активів x 100%).

3. Фінансовий леверидж – відношення зобов'язань до загальної вартості активів (благополучний стан оцінюється, якщо цей показник до 0,5).

4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом – відношення суми власного капіталу та поза оборотних активів до суми активів (благополучний стан оцінюється більше 0,4).

5. Коефіцієнт покриття – відношення обігових активів до короткострокових зобов'язань (благополучний стан оцінюється більше 3,2).

Прогнозування ймовірності банкрутства за системою Бівера наведені у таблиці 2.22.

Таблиця 2.22 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за системою Бівера

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
				2022 р	2023 р
Коефіцієнт Бівера	0,012	0,35	0,64	0,628	0,29
Рентабельність активів	0,87	24,81	23,39	22,52	-1,42
Фінансовий ліверидж	0,71	0,72	0,36	-0,35	-0,36
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,64	0,46	0,84	0,2	0,38
Коефіцієнт покриття	0,92	1,16	2,23	1,31	1,07

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Отже, дані таблиці 2.22 відповідають нормативу (додаток В). Це означає, що підприємство благополучне.

Ця методика дає найбільш точні результати, які збігаються з результатами діагностики банкрутства за коефіцієнтом Альтмана 1983 року.

Модель Спрінгейта була розроблена у 1978 році за допомогою покрокового дискримінантного аналізу методом, який розробив Едуард І.

Альтман.

Прогнозування ймовірності банкрутства за системою Спрінгейта наведена в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за системою Спрінгейта

Методика розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
				2022 р.	2023 р.
X_1 = Робочий капітал / Загальна вартість активів	-0,05	0,11	0,44	0,49	0,33
X_2 = Прибуток до виплати відсотків / Загальна вартість активів	0,032	0,15	0,31	0,278	0,16
X_3 = Прибуток до сплати податків/ Короткострокові зобов'язання	0,17	0,49	0,25	0,08	-0,24
X_4 = Обсяг продажів/ Загальна вартість активів	0,83	0,66	1,02	0,19	0,36
$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4$	0,49	1,23	1,98	1,49	0,75

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом. Вважається, що точність прогнозування банкрутства відповідно до даної методики становить 92 %.

Отже, ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за моделлю Спрінгейта банкрутство не загрожує, показники відповідають нормі.

Модель Терещенка побудована на основі перевірених часом алгоритмів західних учених, але на базі даних українських підприємств з урахуванням основних недоліків існуючих моделей. Проте вона розрахована не стільки на прогнозування банкрутства, скільки на аналіз поточного стану підприємства з погляду платоспроможності. При $Z < 0$ — підприємство є напівбанкрутом;

$0,1 < Z < 1,0$ — підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;

$1,0 < Z < 2,0$ — фінансова стійкість підприємства порушена, але за умови антикризового управління банкрутство йому не загрожує;

$Z > 2,00$ — підприємство фінансово стійке і йому не загрожує банкрутство.

Прогнозування ймовірності банкрутства на основі універсальної дискримінантної функції Терещенка наведені у таблиці 2.24.

Таблиця 2.24 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району на основі універсальної дискримінантної функції Терещенка

Методика розрахунку	2022 р.	2023р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
				2022 р.	2023 р.
$X_1 = \text{cash-flow} / \text{зобов'язання}$	0,08	0,05	0,82	0,74	0,77
X_2 — валюта балансу / зобов'язання	1,42	1,39	2,75	1,33	1,36
X_3 — прибуток / валюта балансу	0,009	0,25	0,23	0,221	-0,02
X_4 — прибуток / виручка від реалізації	0,01	0,37	0,23	0,22	-0,14
X_5 — виробничі запаси / виручка від реалізації;	0,04	0,03	0,07	0,03	0,04
X_6 — оборотність основного капіталу (виручка від реалізації / валюта балансу)	0,83	0,66	1,02	0,19	0,36
$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$	0,15	4,61	5,02	4,87	0,41

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Точність прогнозування банкрутства згідно з цією моделлю становить 95%. Отже, на основі універсальної дискримінантної функції Терещенка ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району $Z \geq 2$: у 2022 році $Z=0,15$; у 2023 році $Z=4,61$; у 2024 році $Z=5,02$, тобто підприємство фінансово стійке і йому не загрожує банкрутство.

Модель Таффлера була розроблена у 1977 році. Відмінності цієї моделі полягають у різних інформаційних базах, що використовувалися для їх розробки (так, модель Таффлера побудована на основі даних підприємств Великобританії), а також кількості та змісту факторів, що приймалися до уваги в ході аналізу.

Розрахунки прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю Таффлера наведені у таблиці 2.25.

Якщо $Z_T > 0,3$, підприємство має добрі довгострокові перспективи; якщо $Z_T < 0,2$, є ймовірність банкрутства.

Аналізуючи таблицю 2.25, можна зробити висновок, що ТОВ «Золотий

Колос» за моделлю Таффлера банкрутство не загрожує, так як у 2022 році $Z=0,412$; у 2023 році $Z=0,611$; у 2024 році $Z=0,575$, тобто підприємство має відносно добрі довгострокові перспективи,.

Таблиця 2.25 - Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району за моделлю Таффлера

Методика розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+;-) 2024 р. до	
				2022 р.	2023р.
K_1 – відношення прибутку від реалізації до короткострокових зобов'язань;	0,06	0,43	0,12	0,06	-0,31
K_2 – відношення оборотних активів до суми зобов'язань;	0,92	1,14	2,18	1,26	1,04
K_3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми всіх активів;	0,71	0,72	0,36	-0,35	-0,36
K_4 – відношення виручки від реалізації до суми всіх активів.	0,83	0,66	1,02	0,19	0,36
$Z = 0,53 K_1 + 0,13 K_2 + 0,18 K_3 + 0,16 K_4$,	0,412	0,611	0,575	0,163	-0,036

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

У табл. 2.26 наведено узагальнюючі дані розраховані за усіма моделями діагностики банкрутства ТОВ «Золотий Колос».

Таблиця 2.26 – Діагностика банкрутства ТОВ «Золотий Колос»

Моделі	2022 р	2023 р	2024 р	Відхилення (+;-) 2024 р. до		Ймовірність банкрутства
				2022 р	2023 р	
Модель Альтмана (5)	1.205	1.919	4.387	3.182	2.468	ймовірність банкрутства низька
Модель Альтмана 1983 року	2,1	3,31	34,71	32,61	31,4	ймовірність банкрутства низька
Коефіцієнт Бівера	0,012	0,35	0,64	0,628	0,29	банкрутство не загрожує
Модель Спрінгейта	0,49	1,23	1,98	1,49	0,75	банкрутство не загрожує
Універсальна дискримінантна функція Терещена	0,15	4,61	5,02	4,87	0,41	підприємство фінансово стійке, банкрутство не загрожує
Модель Таффлера	0,412	0,611	0,575	0,163	-0,036	підприємство має добрі довгострокові перспективи, банкрутство не загрожує

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності ТОВ «Золотий Колос»

Проведені нами розрахунки (табл. 2.26) діагностики банкрутства показали, що за моделлю Альтмана ймовірність банкрутства ТОВ «Золотий Колос» низька, за системою Бівера та Спрінгейта банкрутство підприємству не загрожує, а за універсальною дискримінантною функцією Терещенка, за

моделлю Таффлера ТОВ «Золотий Колос» є фінансово стійке, має задовільний фінансовий стан, ймовірність банкрутства низька, підприємство має добрі довгострокові перспективи.

Висновки до розділу 2.

1. Фінансові результати підприємств Вознесенського району У 2024 році підприємства показали значне зростання прибутку та покращення фінансової стійкості порівняно з попередніми роками. Збільшення прибутку сприяє зміцненню бюджету, підвищенню інвестиційної привабливості та забезпечує можливості для розвитку підприємств.

2. Фінансовий стан ТОВ «Золотий Колос» залишається прибутковим та фінансово стійким, із достатнім забезпеченням власними коштами і ліквідністю. Основною проблемою є високий рівень кредиторської заборгованості, що потребує оперативного врегулювання.

3. ТОВ «Золотий Колос» платоспроможне, його активи перевищують зобов'язання. Власний капітал достатній для фінансування діяльності та незалежності від зовнішніх джерел.

4. Абсолютна ліквідність низька, але критична та поточна ліквідність дозволяють розраховуватися з кредиторами. Частково забезпечено баланс між активами і пасивами, оборотні активи покривають короткострокові зобов'язання.

5. Оцінка ефективності використання ресурсів показала, що активи та матеріальні запаси використовуються ефективно. Оборотність активів і фондів зросли, що свідчить про поліпшення продуктивності. Підприємство прибуткове, рентабельність продукції висока, що підтверджує ефективну організацію виробництва та продажу. Чистий прибуток забезпечує самофінансування та розвиток.

6. Вчасне визначення неплатоспроможності та фінансової залежності підприємства дозволяє запобігти глибокій кризі. Основні показники для оцінки: прибутковість, ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність.

7. За класичною моделлю Альтмана ймовірність банкрутства у минулі роки була високою, але у останній період – низька. Модифікована модель Спрінгейта показала, що підприємству банкрутство не загрожує.

8. За універсальною дискримінантною функцією Терещенка підприємство фінансово стійке, йому не загрожує банкрутство. Модель дозволяє враховувати особливості українських підприємств і антикризове управління.

9. За моделлю Таффлера прогноз довгострокових перспектив позитивний, банкрутство малоімовірне. Підприємство має стабільні фінансові позиції та перспективи розвитку.

10. За всіма моделями ТОВ «Золотий Колос» є фінансово стійким, платоспроможним і має низький ризик банкрутства. Порівняння результатів усіх моделей показує, що ТОВ «Золотий Колос» має стабільний фінансовий стан, низький ризик банкрутства та можливість планувати розвиток без загрози фінансового краху.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Формування системи ранньої діагностики ризику банкрутства підприємства

Багатогранність підходів до визначення та прогнозування катаклізмів у діяльності підприємства ґрунтуються на подвійній природі будь-якої кризи, яка, з одного боку, створює та руйнує, тобто формує передумови, а з іншого – готує фундамент для подальшого розвитку підприємства, звільняючи його від попередньої стратегії бізнесу та сприяючи формуванню нової стратегії.

Недооцінка впливу кризових явищ на діяльність підприємства, неправильний вибір методу діагностики кризових явищ можуть призвести до повної або часткової руйнації господарських зв'язків підприємства, дисбалансу між окремими складовими потенціалу підприємства і навіть до повного банкрутства. Відтак, своєчасне розпізнавання ознак і природи кризи, її локалізації, використання елементів дослідження як засобу відновлення платоспроможності складають суть цілей діагностики під час вибору методів оцінки кризового стану підприємства. Тому актуальним завданням виступає розробка системи раннього запобігання та реагування для діагностики кризових ситуацій на підприємстві [7, с.37].

Діагностика, виступаючи науковим інструментарієм, який забезпечує процес прийняття управлінських рішень, повинна забезпечувати вчасне реагування на виникнення проблем в процесі функціонування та розвитку підприємств, створювати передумови підвищення ефективності його діяльності.

Сучасна наука приділяє достатньо уваги вирішенню проблем функціонуванню підприємства під впливом кризових явищ і процесів. Проте, умови сучасного розвитку пов'язані з високим ризиком, різкими змінами,

кризами та потрясіннями, центральним завданням ставлять розробку нових механізмів діагностики підприємства.

Багато вітчизняних і зарубіжних вчених присвятили дослідження вибору методів і моделей діагностування кризового стану підприємств. Проте, тут слід відмітити декілька важливих аспектів вирішення дослідницької проблеми. Перша група авторів концентрують свою увагу на процесі діагностики як системі інструментів антикризової діяльності. Тут знаходять своє відображення загальні, часткові та інтегральні методи і моделі діагностування кризового стану. Друга група науковців вивчає процес з позицій діагностики фінансово-економічної стійкості підприємств, діагностики його фінансової рівноваги та інтегрованої оцінки потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства. Третя група авторів пропонує використовувати методичні підходи у діагностиці кризових явищ у виробничо-господарських структурах, а також систему збалансованих показників для уточнення стратегічного спрямування підприємства.

Деякі науковці ототожнюють поняття «діагностика» і «комплексний аналіз господарської діяльності». Окремими авторами діагностика розглядається у системі управління ризиками на підприємствах та у процесі бізнес-діагностики. Ряд науковців розглядають діагностику як основу для прийняття рішень у системі антикризового управління.

Ринкове середовище, яке нині розвивається в умовах глобальної та наростаючої кризи, ставить перед науковцями нові та складні завдання щодо пошуку таких методів діагностування стану підприємства, які дозволяли б швидко, об'єктивно, повноцінно та своєчасно встановити сигнали про зародження кризового стану та розробити ефективні заходи щодо їх уникнення або запобігання.

Наукові розробки у сфері діагностики фінансово-економічної стабільності дозволяють досить чітко зробити оцінку не тільки фінансового стану, а й визначити внутрішній потенціал підприємства. Для стабільного розвитку будь-якого підприємства необхідне дослідження параметрів зміни

ресурсного потенціалу й прогнозування зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування антикризової діяльності підприємства.

Це спонукає цілі діагностики сформулювати наступним чином: визначення та своєчасне коректування стратегічних орієнтирів стійкого розвитку підприємства; ідентифікація кризового стану та можливих шляхів виходу з нього; визначення обмежень потенціалу фінансово-економічної стабільності; вибір антикризових заходів.

Процес розвитку та діагностики кризових явищ наведено у табл. 3.1.

Набір показників, що застосовуються у діагностиці, є достатньо різноманітним і дискусійним. Крім того, у різних дослідженнях пропонуються різні назви одного показника за однакового алгоритму розрахунку та різні алгоритми розрахунку за однакової назви показників. Ще й досі вчені-економісти не дійшли до єдиної думки щодо системи коефіцієнтів для проведення діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства.

Ситуація ускладнюється й тим, що досить важко зробити однозначний висновок про стан підприємства на основі системи фінансових показників, оскільки при досить великій кількості коефіцієнтів певна їх частина може відповідати нормативним значенням, а інша — матиме значення нижче нормативних. Крім того, зміни величин коефіцієнтів у динаміці важко однозначно інтерпретувати, оскільки чисельник і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюються в часі.

Сейсебаєва Н.Г. та Топчанюк О.В. [55] пропонують нормативні значення показників встановлювати у формі замкнутого інтервалу. Граничні значення показників повинні відповідати такому співвідношенню між чисельником і знаменником фінансових коефіцієнтів, які забезпечували б випереджаючі темпи зростання прибутку порівняно з попередніми періодами. За такого підходу нормативні значення фінансових коефіцієнтів будуть диференційовані для різних звітних періодів і відображатимуть фінансово-економічний стан підприємства, що відповідає його ефективно розвинутій виробничо-господарській діяльності.

Таблиця 3.1 – Алгоритм розвитку та діагностики кризових явищ підприємства

Розвиток кризової ситуації (етапи та критичні точки)	Методи діагностики кризових явищ	Динаміка основних показників	Єдиний запобіжний захід
Передкризова ситуація	Аналіз виробничих та економічних показників господарської діяльності	Наявність короточасних симптомів кризи у вигляді незначного зменшення найважливіших показників	Комплексна економічна діагностика підприємства та розробка на основі її результатів заходів запобіжного, пом'якшувального чи ліквідаційного характеру
Точка входу (виникнення кризового стану)	Експрес-діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства	Значення більшості показників фінансово-господарської діяльності підприємства знижуються до нормативних	
Зародження кризового стану	Поглиблена експрес-діагностика, аналіз фінансової стійкості та платоспроможності	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства нижче нормативних	
Розвиток кризового стану	Комплексна економічна діагностика підприємства, оцінка ймовірності банкрутства	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства нижче нормативних та має тенденцію до зниження	
Точка банкрутства (необов'язкова, проміжний або останній стан)	Діагностика банкрутства	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства свідчать про необхідність порушення справи про банкрутство	
Стабілізація кризового стану	Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства стабільно низькі	
Згасання кризового стану	Поглиблена експрес-діагностика, аналіз фінансової стійкості та платоспроможності	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства наближаються до нормативних	
Точка виходу (завершення кризового стану)	Експрес-діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства перебувають у межах норми	
Післякризовий стан	Аналіз виробничих та економічних показників господарської діяльності	Значення показників фінансово-господарської діяльності підприємства мають тенденцію до покращення	

Джерело: побудовано автором з використанням [11, 55, 58, 59]

Нормативні значення чисельника і знаменника фінансових коефіцієнтів повинні визначатися шляхом множення фактичних їх значень за попередній період на коефіцієнт зростання (зменшення) прибутку від реалізації продукції звітному періоді порівняно з попереднім. При цьому мінімальне значення нормативу кожного фінансового коефіцієнта визначається як відношення фактичного значення чисельника (але не більшого нормативного) до нормативного значення знаменника (але не меншого фактичного його значення). Максимальне значення нормативу для показника ліквідності й платоспроможності визначається як відношення нормативу чисельника (але не менше фактичного його значення) до фактичного значення знаменника (але не більше нормативного його значення). У випадку, коли отримане розрахунковим шляхом мінімальне значення нормативу менше від рекомендованого, то мінімальне значення нормативу приймається рівним до рекомендованого [54, с.76].

Оцінка фінансових коефіцієнтів може характеризувати ступінь перевищення мінімального нормативного значення або ступінь досягнення максимального нормативного значення, або відповідність середньому значенню нормативного інтервалу

Порівняння одержаних у результаті обробки первинної інформації результатів можна проводити не лише шляхом зіставлення із нормативними значеннями, а також із еталонними (просторовими) та плановими.

З метою уникнення труднощів застосування коефіцієнтних методик пропонуємо їх систематизацію, розподіл за рівнем управління, доповнення якісними характеристиками і проведення підсумкової експертної оцінки.

Прибічники застосування матричних моделей наголошують на можливості проведення як комплексної, так і експрес-діагностики фінансового стану підприємства за допомогою матричного методу. Його використання дозволить виявити тенденції у динаміці фінансового стану та здійснити прогнозування.

Діагностиці фінансової стійкості та фінансового забезпечення діяльності підприємства присвячена також значна кількість розробок, що спрямовані, перш за все, на визначення кредитоспроможності. Фінансовий стан підприємства вважається стійким, якщо воно покриває власними оборотними засобами не менше 50% фінансових ресурсів, необхідних для здійснення господарської діяльності, ефективно і цілеспрямовано використовує фінансові ресурси, дотримується фінансової, кредитної й розрахункової дисципліни, тобто є платоспроможним. У підприємств, які мають низький рівень фінансової стійкості, спостерігається спад ділової активності й віддачі наявних активів. Збитковість свідчить про те, що підприємство перебуває під загрозою банкрутства [58, с. 20].

У більшості розроблених методик фінансової стійкості використовується коефіцієнтний метод та передбачено групування обраних об'єктів дослідження за класами фінансової стійкості залежно від отриманих на першому етапі результатів. Групування здійснюється на основі порівняння коефіцієнтів із загальноприйнятими нормами та характеристиці здатності поліпшувати (або принаймні утримувати) значення показників при зміні факторів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства.

До методик аналізу коефіцієнтів також належать і законодавчо затверджені методики України, оскільки Агентство з питань запобігання банкрутства підприємств та організацій, відповідальне за методичну і методологічну підтримку фінансових служб неплатоспроможних підприємств, рекомендує проводити поглиблений аналіз фінансового стану підприємств за допомогою системи фінансових коефіцієнтів.

Характеристика нормативних методик діагностики свідчить про те, що їх застосування відзначається високою практичною значимістю, проте їх практичне значення часто недооцінюється та проблеми використання методик залишаються малодослідженими.

Тож слід вказати на загальні недоліки, що потребують виправлення: орієнтація на старі стандарти П(С)БО, що вимагає більше часу на підготовку

даних; слабка структурованість; недостатня комплексність дослідження, акцентування уваги на кількох коефіцієнтах.

Однією із достатньо відомих коефіцієнтних методик, яка до того ж взята до уваги Агентством з питань запобігання банкрутства підприємств та організацій, є система показників У. Бівера. Саме її вважають окремі автори найбільш прийнятною для проведення експрес-аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств. Проте у реальному житті досить часто виникають ситуації, коли фінансовий стан підприємства необхідно виміряти одним сукупним показником. Інтегральний метод передбачає побудову математичної оцінки сукупності індикаторів залежно від їхньої значущості для моделі.

Для діагностики банкрутства підприємства використовуються інтегральні моделі авторства зарубіжних учених: Z-рахунок Альтмана, показник платоспроможності Конана і Гольдера, модель Спрінгейта, 4-факторна модель Таффлера, модель Фулмера, тест на банкрутство Тамарі, модель Чессера та ін., а також вітчизняних науковців, таких як О. Терещенко, А. Матвійчук [17].

Побудова подібних моделей для української економіки поки що проблематична, по-перше, через відсутність статистики банкрутств; по-друге, через відсутність обліку багатьох чинників, що впливають на фінансовий стан підприємств; по-третє, через нестабільність і невідпрацьованість нормативної бази банкрутства українських підприємств. Крім того, разом із професіоналізмом та інтуїцією аналітика, що досліджує підприємство, значну роль виконує також якість фінансово-звітної документації та рівень інформативності статистичних даних і коефіцієнтів, на які спираються моделі.

Оскільки ці моделі будуються на основі дискримінантного методу за статистичними даними підприємств певної країни, то використання моделей обмежене рамками цієї країни (або країн, схожих за системою бухгалтерського обліку, податків, розрахунку коефіцієнтів). Дані моделі можуть бути використані як підхід до побудови системи оцінки ймовірності банкрутства [12, с. 76].

Методики діагностики фінансово-господарської діяльності вітчизняних авторів також мають недоліки: не враховується специфіка сфери господарювання досліджуваних підприємств; суб'єктивність формування вибірки показників; відсутність достатньої інформації для розрахунків вагових коефіцієнтів; недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточного фіксування їх нормативних значень; проблема достовірності інформації та проблеми, пов'язані із її розв'язанням.

Попри виявлені недоліки, використання інтегрального критерію для діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства має широку сферу свого прикладного застосування, причому в отриманні інформації можуть бути зацікавлені як керівники та власники, так і зовнішні користувачі. Основна внутрішня потреба підприємства, що задовольняється із використанням інтегральних методик у ході його діагностики, — це постійне відстеження економічних змін і впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства.

З цієї позиції вдосконалення та розробка інтегральних методик є одним із перспективних напрямів методичного забезпечення діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств України.

До окремої групи моделей належать методики аналізу грошових потоків. Для аналізу грошових потоків економісти використовують різні показники, у яких додатній грошовий потік зіставляється з оборотом від реалізації, сукупним капіталом, інвестиціями, відпливом коштів та ін. Перевагою методу аналізу фінансових потоків є простота остаточних розрахунків, наочність отриманих результатів, достатня їх інформативність для прийняття управлінських рішень. Однак цей метод має й кілька суттєвих недоліків: достатньо важко спрогнозувати обсяги надходження грошових коштів та обсяги майбутніх виплат на далеку перспективу з необхідним рівнем точності; обов'язковою є наявність детальних і точних даних аналітичного обліку.

Ряд науковців, а саме: Тимошук О.Л., Дорундяк К.М. [61, с. 23] та Колосок В., Орехов Ю. [24, с. 122], пропонують здійснювати ідентифікацію сфери ризику фінансово- господарської діяльності підприємства на основі використання нейронних мереж. Це дозволяє надати кількісну оцінку рівню фінансової стійкості чи загрози банкрутства підприємства. Такі моделі використовують коефіцієнтний метод та певною мірою є похідними від нього.

Побудова нейронних мереж ґрунтується на емпірично-індуктивних методах. Штучні нейронні мережі є інструментом класифікації і можуть використовуватися для удосконалення управління та забезпечення високої точності прогнозування. Попередній етап запровадження нейронних мереж для цілей діагностики полягає у настройці системи. На цьому етапі у систему вводиться значна кількість прикладів фінансового стану, для кожного з яких задається відомий сценарій розвитку ситуації. Якщо система реагує на черговий приклад неадекватно, то внутрішня структура нейронної мережі має дещо коригуватися з урахуванням нової інформації. Як правило, корекції підлягають ваги окремих показників.

За своєю природою нейронні мережі є нелінійними. Нейронна мережа дозволяє віднести кожен новий аналізований елемент до сегмента, який схожий за основними характеристиками на так звану взірцеву вибірку і використати при цьому оцінку ймовірності дефолту, яка розрахована для вказаної вибірки. Побудова нейронної мережі для цілей діагностики потребує значного обсягу навчальної вибірки показників фінансової звітності фінансово-стійких та фінансово-неспроможних підприємств. Отримані результати оцінюються на основі тестової вибірки [24, с. 122].

Заслуговує на увагу вартісний підхід до виміру ефективності діяльності підприємства, одним із проявів якого є збалансована система показників, що у закордонних джерелах дістала назву BSC. Концепція BSC характеризується тим, що фінансові і нефінансові індикатори інтегруються з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків між результатними показниками та ключовими чинниками. Наявність причинно-наслідкових зв'язків у моделі

фактично перетворює цю систему вимірювання результативності у систему управління із прямим зв'язком [61, с. 24].

Проте використання цієї моделі у чистому вигляді видається неприйнятним через втрату адекватності традиційно використовуваних показників та недостатню емпіричну (практичну) обґрунтованість її застосування.

Пропонуємо діагностику фінансової рівноваги підприємства здійснювати за такими етапами (рис. 3.2).

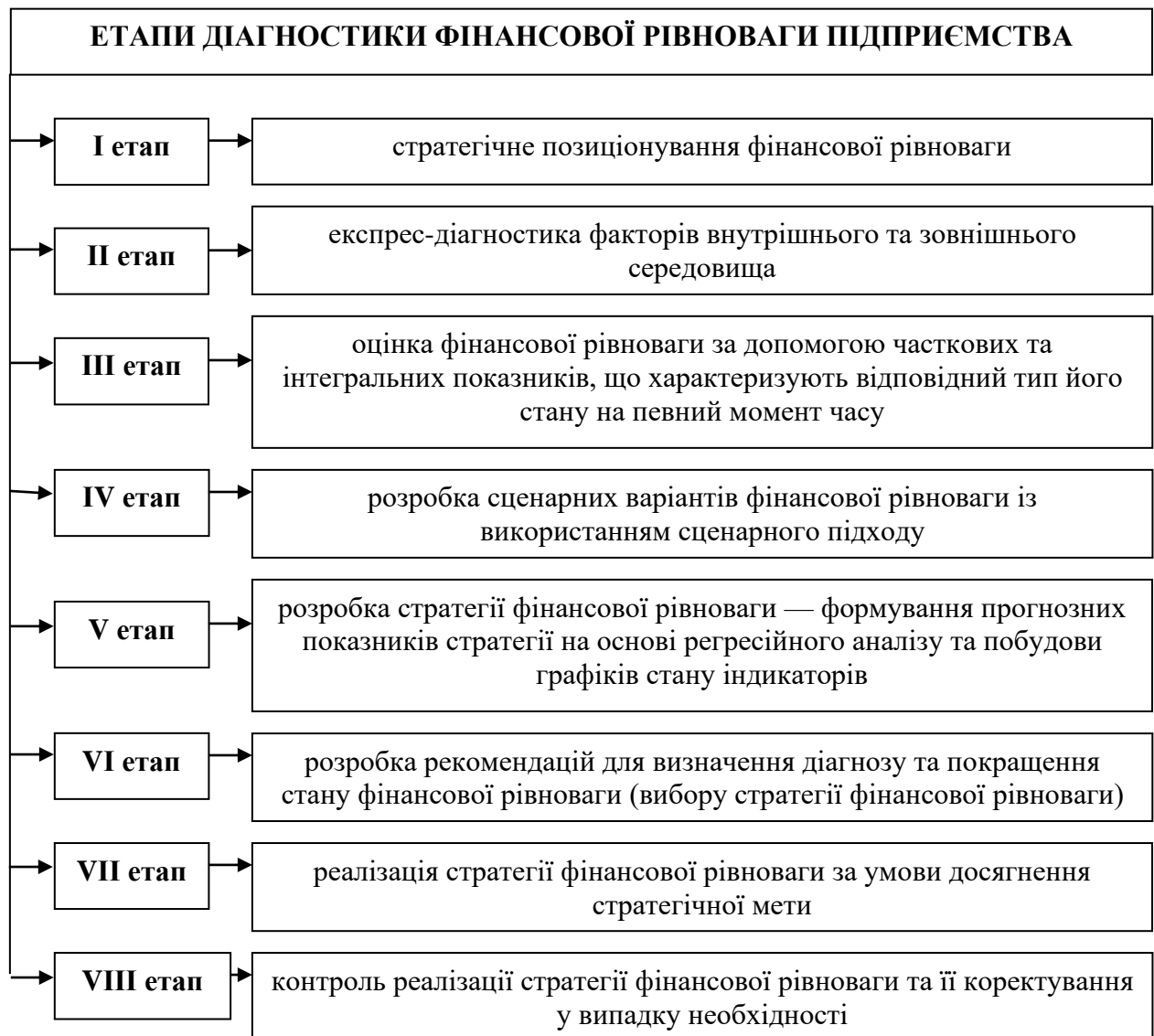

Рисунок 3.1 – Етапи діагностики фінансової рівноваги підприємства

Джерело: побудовано автором з використанням [12, 20, 38, 54]

Ситуативний підхід, що зазвичай використовується для діагностики фінансової стійкості та фінансового забезпечення, вимагає розширення меж

застосування. Це пов'язано зі складністю побудови комплексної методики встановлення минулого, поточного і майбутнього становища підприємства, що враховувала б увесь набір взаємозв'язків, була придатна до використання у більшості ситуацій. Доцільність застосування ситуативного підходу у діагностиці фінансово-господарської діяльності доводимо ще й тим, що фінанси сучасного підприємства, як результат і водночас передумова його функціонування й розвитку, мають здатність відображати економічні ситуації, у які потрапляє суб'єкт господарювання. Будь-яка ситуація може бути розпізнана за допомогою системи параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища й інтерпретована як сприятлива, нейтральна чи загрозлива. Крім того, використання ситуативного підходу є доцільним, зважаючи на підпорядкування діагностики управлінню діяльністю підприємства.

Ідентифікація ситуації внаслідок діагностики здатна спростити процес управління, оскільки досягнення поставлених цілей розглядається як задача зміни однієї ситуації із менш задовільними параметрами на іншу, що володіє більш привабливими характеристиками. Зважаючи на різноманіття методичних напрацювань, у межах ситуативного підходу слід реалізовувати методи, що найбільш адекватно відображають реальний стан та перспективи розвитку підприємства, його сильні та слабкі сторони, адаптовані до сучасних умов його функціонування. Зважаючи на проведений аналіз переваг та недоліків методів, які використовуються, такими є методи економіко-математичного моделювання і застосування штучної нейронної мережі.

Певний інтерес становить багатофункціональна система оцінки діяльності, яку назвали системою збалансованих показників. Відповідно до неї автори виділяють 4 основні напрями діяльності підприємства: фінанси, навчання і розвиток, клієнти, бізнес-процеси [14, с. 87].

Для кожного із цих напрямів характерні свої показники, на основі яких можна зробити висновки про ефективність цілого напрямку. Фінансові показники є основою для вибору показників інших трьох груп.

Використовують три групи фінансових показників, які відносяться до сфери: росту; прибутковості; створенню вартості.

Проте фінансові показники мають ряд недоліків, до яких можна віднести такі: вони відображають результати попередньої діяльності; не враховують умови бізнес-оточення; заради отримання поточних фінансових результатів можуть нехтуватись довгострокові; робітники нижчих організаційних ланок не можуть використовувати більшість загальних фінансових показників для своєї роботи.

Деякі науковці [25, 28, 36], крім вищеперелічених напрямів, також виділяють правовий, силовий та екологічний напрямки.

Зважаючи на недоліки проаналізованих методичних підходів, пропонуємо використання комплексної економічної діагностики підприємства, навіть незважаючи на значну трудомісткість й тривалість її виконання.

Проведення комплексної діагностики діяльності підприємства, яка передбачає аналіз, оцінку та діагностування стану таких складових, як конкурентоспроможні переваги, потенціал, оцінка вартості підприємства як цілісно-майнового комплексу, управління, фінанси, економічна безпека, організаційна культура, а також інтегральну оцінку стану підприємства, надасть можливість отримати необхідну інформацію для ліквідації проблем розвитку та розробити заходи для подальшого більш ефективного функціонування підприємства.

Першим напрямом комплексної економічної діагностики підприємства є діагностика конкурентних позицій галузі, що включає діагностику конкурентного середовища, діагностику конкурентоспроможності підприємства та діагностику конкурентоспроможності продукції.

Рисунок 3.2 - Комплексна економічна діагностика підприємства

Джерело: побудовано автором з використанням [14, 17, 44]

При оцінці конкурентних позицій галузі необхідно визначити, чи ринок, що досліджується, є висококонцентрованим або неконцентрованим, тобто рівень конкуренції на даному ринку. Для цього необхідно здійснити розрахунок наступних показників: концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, коефіцієнт відносної концентрації, індекс Холла-Тайдмана.

Оцінку конкурентоспроможності підприємств необхідно здійснювати за такими показниками, як частка ринку, яку займає підприємство, якість продукції, ціна продукції, надання сервісу та гарантії споживачам та реклама

за допомогою експертного методу. Оцінка конкурентоспроможності продукції підприємства здійснюється шляхом порівняння її якісних та економічних показників з показниками підприємств-конкурентів.

Другим напрямом комплексної економічної діагностики підприємства є діагностика його потенціалу, що включає у себе оцінку виробничого, кадрового та інноваційного потенціалу за загальновідомими показниками. Після оцінки потенціалу підприємства необхідно здійснити порівняння фактичного потенціалу зі стратегічними цілями та встановити рівень розриву між ними, застосувавши цільовий підхід. Слід також перевірити умову нарощування економічного потенціалу підприємства. При виконанні умов нерівності темп росту чистого прибутку перевищує темп росту доходу від реалізації продукції і темп росту собівартості реалізованої продукції, економічний потенціал підприємств має можливість нарощення.

Третім напрямом комплексної економічної діагностики є оцінка підприємства як цілісного майнового комплексу. Після визначення вартості підприємств за витратним, дохідним та ринковим підходами, ми пропонуємо проводити статистичне дослідження, яке передбачає розрахунок середнього арифметичного значення, середнього гармонійного, середнього прогресивного, середнього геометричного та середнього квадратичного значень, на основі яких розраховують узагальнену середню вартості підприємства, яку порівнюють із чистою вартістю цілісного майнового комплексу та роблять відповідні висновки.

Четвертим напрямом діагностики є проведення управлінської діагностики, що являє собою дослідницьку діяльність, спрямовану на встановлення, аналіз та оцінку проблем підвищення ефективності та розвитку систем менеджменту підприємства, а також виявлення головних напрямів їх рішень. Основними складовими управлінської діагностики є: вивчення інформації про посадових осіб підприємств, аналіз структури власності, експрес-діагностика корпоративного рівня управління, вивчення інформації

про компетентність прийняття управлінських рішень органами управління підприємств, вивчення інформації щодо прозорості діяльності підприємства.

П'ятим напрямом комплексної економічної діагностики є проведення фінансової діагностики за такими напрямками: діагностика структури операційних витрат, діагностика структури активів, діагностика показників ліквідності, діагностика показників фінансової стійкості, діагностика показників рентабельності та діагностика показників ділової активності.

Діагностика економічної безпеки передбачає вивчення можливих небезпек підприємств, визначення комплексного показника безпеки підприємств, а також вивчення можливих ризиків діяльності підприємств.

Оцінку економічної культури підприємства слід здійснювати бальним методом на основі множення бальної оцінки кожної складової економічної безпеки на питому вагу даної складової та визначення загальної оцінки рівня економічної культури підприємства.

Інтегральна оцінка стану підприємств здійснюється на основі розрахунку коефіцієнта Бівера, інтегрального показника рівня загрози банкрутства за моделлю Альтмана, інтегрального показника рівня загрози банкрутства за моделлю Спрінгейта, показника ймовірності банкрутства Таффлера, інтегрального показника рівня загрози банкрутства за моделлю Терещенка.

На базі отриманих результатів здійснюється формування базової стратегії розвитку підприємства. Розробляються пропозиції з формування стратегічного портфеля, здійснюється обґрунтування системи планів з коротко- і довгостроковими горизонтами. Формуються пропозиції з реклами та використання засобів просування товару, з оновлення машин і обладнання, розробляються заходи з інтенсивного та екстенсивного оновлення основних виробничих фондів, здійснюється прогнозування зміни потреби в персоналі, визначення шляхів у стимулюванні та покращення оплати праці, фінансове та інвестиційне супроводження реалізації намічених стратегій, оцінка

економічної ефективності впроваджуваних заходів. Приймаються до уваги поради зовнішніх консультантів.

Здійснення діагностики доцільно проводити регулярно у режимі моніторингу у таких випадках:

- настав час чергової перевірки (такий термін повинен бути встановлений керівником фінансово-економічного відділу, рекомендований термін – щомісяця);
- наявність значних змін у структурі активів та пасивів підприємства;
- розробка планів та прогнозів фінансово-економічної діяльності підприємства; розробка та вибір оптимального рішення при прийнятті управлінських рішень;
- визначення впливу фінансових операцій на результати фінансово-господарської діяльності підприємства у цілому.

Проведення діагностики за вказаними етапами дозволяє підприємству уникнути багатьох випадків порушення фінансової безпеки своєї діяльності та контролювати процес її фінансового забезпечення.

3.2. Розробка заходів щодо зниження ризику банкрутства підприємства

Розробка заходів щодо зниження ризику банкрутства підприємств є невід'ємною частиною стратегічного управління будь-яким підприємством. Банкрутство негативно впливає не лише на саме підприємство, але й на його партнерів, інвесторів, працівників та економіку регіону загалом. Тому створення системи превентивних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення фінансових проблем та запобігання їх розвитку, є критично важливим для забезпечення стабільності і довгострокової фінансової стійкості.

На прикладі ТОВ «Золотий Колос» видно, що підприємство демонструє позитивні тенденції у фінансових показниках ліквідності та рентабельності,

однак існують ризики, пов'язані з ростом дебіторської заборгованості, впливом змін собівартості продукції та зовнішніх ринкових факторів. Саме тому застосування системного підходу до управління фінансовими ризиками дозволяє мінімізувати ймовірність банкрутства та забезпечити стабільний розвиток підприємства.

Оптимізація ліквідності є першочерговим заходом щодо зниження ризику банкрутства. Ліквідність підприємства характеризує здатність своєчасно погашати свої короткострокові зобов'язання. Для ТОВ «Золотий Колос» це передбачає регулярний моніторинг грошових потоків, прогнозування потреб у коштах та формування резервного фонду для покриття непередбачуваних витрат. Практично це можна реалізувати через складання щомісячного плану руху грошових коштів, який дозволяє визначати, у які періоди можливий дефіцит коштів, та заздалегідь вживати заходів, таких як укладання кредитних ліній, реструктуризація дебіторської заборгованості або оптимізація витрат.

Наприклад, якщо на кінець місяця прогнозований дефіцит коштів становить 500 тис. грн, підприємство може заздалегідь домовитися про відстрочку платежів постачальникам або прискорити отримання дебіторської заборгованості, що дозволить уникнути затримок у розрахунках і забезпечити безперебійне функціонування підприємства.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є наступним ключовим напрямом. Для ТОВ «Золотий Колос» важливо впровадити систему контролю за строками оплати з боку клієнтів та визначити ефективні стимули для своєчасного погашення заборгованості, наприклад, надання знижок при достроковій оплаті або застосування штрафних санкцій за прострочення.

Аналогічно, управління кредиторською заборгованістю передбачає оптимізацію строків оплати постачальникам, що дозволяє зменшити фінансовий тиск на підприємство і уникнути накопичення короткострокових зобов'язань, що перевищують обсяг оборотних коштів. Для наочного

розуміння можна скласти таблицю залишків дебіторської та кредиторської заборгованості на кожен місяць року, що дозволяє аналізувати тенденції і планувати фінансові рішення.

Зниження собівартості продукції є важливим аспектом підвищення фінансової стійкості. Для ТОВ «Золотий Колос» це може включати аналіз структури витрат на виробництво, впровадження заходів з економії сировини та матеріалів, оптимізацію виробничих процесів для зменшення браку та втрат, автоматизацію та модернізацію обладнання. Наприклад, якщо впровадження нової технології дозволяє скоротити втрати сировини на 5%, це одразу зменшує собівартість продукції і підвищує маржинальний прибуток, що знижує ризик банкрутства і підвищує рентабельність підприємства.

Диверсифікація доходів є ще одним ефективним способом зниження ризику банкрутства. Для ТОВ «Золотий Колос» це означає розширення асортименту продукції, вихід на нові ринки збуту, надання додаткових послуг або використання частини виробничих потужностей для оренди. Такий підхід зменшує залежність від одного джерела доходу, що знижує ризик фінансових коливань і забезпечує стабільний приплив коштів. Наприклад, якщо частка доходу від основної діяльності зменшується через сезонні коливання, додатковий дохід від оренди обладнання або нових продуктів допомагає компенсувати втрати та зберегти платоспроможність підприємства.

Фінансове планування та контроль є важливим інструментом управління ризиком банкрутства. Впровадження системи прогнозування фінансових результатів, розробка бюджету доходів і витрат з регулярним контролем відхилень дозволяє виявляти негативні тенденції на ранньому етапі та своєчасно коригувати фінансову політику підприємства. Для ТОВ «Золотий Колос» доцільно встановити щомісячний контроль за виконанням бюджету, аналіз відхилень та розробку коригуючих заходів. Це дозволяє уникати несподіваних фінансових проблем і забезпечує стабільну діяльність підприємства навіть в умовах ринкових коливань.

Підвищення частки власного капіталу у фінансуванні діяльності підприємства також сприяє зниженню ризику банкрутства. Для ТОВ «Золотий Колос» це означає обмеження залучення короткострокових позик для покриття довгострокових потреб та формування стратегічного резерву для інвестицій у розвиток. Збільшення власного капіталу зменшує залежність від зовнішніх кредиторів, підвищує фінансову стійкість та дозволяє швидше реагувати на кризові ситуації.

Впровадження внутрішньої системи контролю та аудиту оборотних активів, регулярний аналіз фінансових коефіцієнтів, оцінка ефективності використання ресурсів та прибутковості окремих видів продукції дозволяють своєчасно виявляти негативні тенденції та запобігати розвитку фінансових ризиків. На практиці це може включати щомісячний аналіз оборотних активів, дебіторської та кредиторської заборгованості, контроль витрат і порівняння їх з плановими показниками, а також оцінку рентабельності продукції по окремих лініях виробництва.

Комплексне застосування зазначених заходів дозволяє ТОВ «Золотий Колос» знизити ризик банкрутства, підвищити ліквідність і платоспроможність підприємства, забезпечити стабільну фінансову позицію та можливість розвитку без додаткового залучення позикових коштів. Це також підвищує ефективність використання активів та рентабельність діяльності, створює умови для інвестицій у розвиток та забезпечує довгострокову стабільність підприємства.

Реалізація цих заходів сприяє формуванню фінансово стійкого підприємства, здатного своєчасно виконувати зобов'язання перед кредиторами та інвесторами, підтримувати робочі місця, забезпечувати ефективну діяльність і розвиток. Впровадження системи превентивного управління ризиками дозволяє ТОВ «Золотий Колос» залишатися конкурентоспроможним на ринку, забезпечувати стабільний прибуток і планомірно розвиватися навіть у складних економічних умовах.

Таким чином, комплексна програма заходів щодо зниження ризику банкрутства включає оптимізацію ліквідності, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, зниження собівартості продукції, диверсифікацію доходів, ефективне фінансове планування, підвищення частки власного капіталу та впровадження внутрішньої системи контролю. Своєчасне і системне застосування цих заходів дозволяє зберегти фінансову стабільність, підвищити ефективність діяльності та забезпечити стійкий розвиток ТОВ «Золотий Колос» на довгострокову перспективу.

3.3. Використання інформаційних технологій у діагностиці та управлінні ризиком банкрутства підприємства

В умовах глобалізації та нарощення конкуренції кожне підприємство повинне володіти інформацією про стан та перспективи власного розвитку, наявні та потенційні проблеми. У цьому аспекті зростає роль діагностики як передумови формування інформаційної системи для прийняття управлінських рішень та розробки стратегічних програм розвитку. Одним із вагомих напрямів діагностики діяльності є діагностика ймовірності банкрутства підприємства. Існування будь-якого підприємства важко уявити сьогодні без використання сучасних інформаційних технологій. Ведення обліку, планування діяльності підприємства та багато іншого виконується за допомогою технічно-програмного забезпечення. Тому актуальним є автоматизація діагностики ймовірності банкрутства підприємства, що значно скоротить витрати часу на проведення такого аналізу [37].

Для діагностики кризи розвитку підприємства широке розповсюдження отримали автоматизовані системи діагностики – спеціальні програмні продукти, що використовується для розрахунку окремих показників та інтерпретації на їх основі за спеціальними (вбудованими або налагодженими) методиками стану підприємства та оцінки наявності загрози банкрутства.

Метою проведення фінансової діагностики автоматизованим шляхом є вчасне виявлення основних перешкод в роботі підприємства та визначення напрямів їх подолання, що забезпечить формування висновків та розробки стратегічних програм підприємства для його конкурентоспроможності та здатності зайняти найбільш вигідну позицію в економічному середовищі, що постійно змінюється та формується під впливом різноманітних факторів.

Існуюче різноманіття даних систем дозволяє класифікувати їх залежно від автономності (автономні, добудовані), наявності функції формування узагальнюючого висновку (розрахункові, інтелектуальні), участі користувача у формуванні узагальнюючого висновку (закриті, відкриті) тощо. Як відомо, показники діяльності підприємства формуються випадково під впливом дії багатьох чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Це обумовлює доцільність доповнення інструментарію оцінки вірогідності банкрутства підприємства методом стохастичного комп'ютерного моделювання (методом Монте-Карло) [67, с.141].

Використання цього методичного прийому дослідження базується на проведенні комп'ютерних експериментів подальшого розвитку підприємства для визначення частоти та обсягів можливих ліквідних ускладнень. Для реалізації цієї ідеї використовується спеціально розроблена оболонка імітаційного стохастичного моделювання – «моделювання випадкових процесів», яка дає можливість проводити комп'ютерні експерименти за економіко-математичною моделлю будь-якого характеру.

У таблиці 3.2 наведені сучасні інформаційні системи, які може використовувати ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району для діагностики банкрутства.

Очікуваний за результатами проведеного комп'ютерного моделювання залишок грошових коштів та ступінь його коливання дає можливість оцінити ймовірність отримання дефіциту платоспроможності, а відповідно – і вірогідність виникнення ситуації банкрутства.

Отже, для того, щоб прогноз був більш обґрунтованим, пропонуємо комплексно використовувати одночасно декілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства з використанням сучасних інформаційних систем і технологій, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Таблиця 3.2 - Характеристика сучасних інформаційних систем для діагностики банкрутства підприємства

Інформаційна система	Характеристика та особливості
Система «Галактика» Модуль «Фінансовий аналіз корпорація»	Володіє широкими функціональними можливостями. Проводить оцінку фінансового стану підприємства на сучасному етапі, формує інформацію подальшого функціонування досліджуваного підприємства. Переваги: перевірка показників та звітності, які пов'язані між собою; зменшення кількості помилок в наданій інформації. Недоліки: складна у використанні, а тому робота є трудомісткою.
Бест-Ф (методика «Банкрут») АРМ «Фінансового аналізу» компанії «Інтелект-Сервіс», Київ	Призначена як для оперативного аналізу власної фінансово-господарської діяльності, так і для проведення незалежної зовнішньої експертизи і аналізу економічного стану підприємства з метою розробки стратегії його розвитку. Переваги: методика «Банкрут» використовується для передбачення вірогідності настання банкрутства на підприємстві з використанням зарубіжних моделей (Альтмана, Бівера та інші); використання найбільш поширених моделей зі шкалою; визначення фінансових коефіцієнтів.
Система «1С-АФСР» фірма «ІНЕК» перша DOS-версії з використанням в ролі бази даних ІВ DataBasa	Формує докладний висновок з фінансового стану підприємства, а також коротке резюме про фінансовий стан підприємства, що містить текст і графіки. Для оцінки фінансового стану підприємства в системі застосовуються «горизонтальний» і «вертикальний» аналіз пасивів і активів аналітичного балансу; прибутків і збитків; рух грошових коштів; а також коефіцієнт Бівера, інтервал самофінансування, показник Альтмана і т.д.

Джерело: побудовано автором з використанням [67].

Запропоновані моделі дозволяють не тільки своєчасно отримувати досить вичерпну інформацію про зазначені параметри діяльності підприємства, а й планувати можливі траєкторії руху підприємства за рахунок використання розробленого програмного забезпечення процесу діагностики фінансового стану. Програмне забезпечення дозволяє моделювати фінансовий

стан підприємства при зміні окремих статей активів та структури джерел фінансування підприємства, а також при виконанні або невиконанні планів фінансових результатів, розраховувати наслідки впровадження управлінських рішень та обирати оптимальне рішення з багатьох альтернатив.

Запропонований інструментарій може використовуватися не тільки для проведення діагностики вірогідності банкрутства, а й у перебігу розробки програми антикризових дій, оцінки результативності запропонованих антикризових заходів.

Висновки до розділу 3.

1. Діагностика економічної безпеки і економічної культури підприємства дозволяє виявити можливі загрози та ризики діяльності, а інтегральна оцінка стану компанії за моделями Альтмана, Спрінгейта, Таффлера та Терещенка забезпечує прогнозування ймовірності банкрутства. На основі отриманих результатів формується стратегія розвитку, яка охоплює оновлення основних фондів, рекламу, кадрові та фінансові рішення, що забезпечує підвищення ефективності діяльності та контроль фінансової безпеки підприємства.

2. Проведений аналіз фінансового стану ТОВ «Золотий Колос» показав, що підприємство наразі фінансово стійке, має задовільний рівень ліквідності та рентабельності, однак існують потенційні ризики, пов'язані з дебіторською заборгованістю, коливанням собівартості продукції та зовнішніми ринковими факторами, що потребує впровадження превентивних заходів для запобігання банкрутству.

3. Запропоновані заходи щодо зниження ризику банкрутства включають оптимізацію ліквідності, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, зниження собівартості продукції, диверсифікацію доходів, ефективне фінансове планування та підвищення частки власного капіталу. Їх системне застосування дозволяє мінімізувати фінансові ризики та підвищити стабільність діяльності підприємства.

4. Впровадження внутрішньої системи контролю та регулярного аналізу фінансових показників, оцінки рентабельності продукції та ефективності використання ресурсів забезпечує своєчасне виявлення негативних тенденцій, що дає можливість оперативно коригувати фінансову політику і запобігати розвитку кризових ситуацій.

5. Комплексна реалізація запропонованих заходів дозволяє ТОВ «Золотий Колос» підтримувати високу платоспроможність, забезпечувати стабільний грошовий потік, підвищувати ефективність діяльності та створювати умови для довгострокового розвитку, що суттєво знижує ймовірність банкрутства та забезпечує фінансову стійкість підприємства в умовах нестабільної економіки.

6. Проведений аналіз сучасних інформаційних систем для діагностики ймовірності банкрутства підприємств показав, що використання автоматизованих програмних комплексів дозволяє значно підвищити точність і оперативність оцінки фінансового стану підприємства, зменшити вплив людського фактора та оптимізувати процес прийняття управлінських рішень.

7. Запропоновані системи, зокрема «Галактика», Бест-Ф («Банкрут») та «ІС-АФСП», дозволяють не лише оцінювати поточний фінансовий стан підприємства, а й прогнозувати можливі сценарії розвитку, моделювати наслідки управлінських рішень та визначати напрямки підвищення фінансової стійкості.

8. Комплексне застосування різних методів прогнозування банкрутства у поєднанні з сучасними інформаційними системами забезпечує підвищену вірогідність отриманих результатів та дозволяє своєчасно виявляти ризики неплатоспроможності, розробляти антикризові заходи та стратегічні програми розвитку підприємства для забезпечення його стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

ВИСНОВКИ

Опрацьований матеріал щодо вдосконалення методів діагностики банкрутства ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району дозволяє зробити наступні висновки:

1. Сучасна ринкова економіка характеризується високою динамічністю, нестабільністю та невизначеністю умов господарювання. Суб'єкти господарювання змушені пристосовуватись до різких, стрибкоподібних і досить кардинальних змін, що відбуваються в економіці та мають значний вплив на розвиток та подальшу діяльність підприємства. Нажаль на сьогодні збільшується рівень неплатоспроможності сучасних підприємств, що спонукає до пошуку шляхів та способів стабілізації їх діяльності та недопущення до банкрутства.

2. Діагностика банкрутства підприємства є важливим та прогресивним елементом системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Вчасне та обгрунтоване використання методичного інструментарію діагностики сприяє більш якісному інформаційному забезпеченню системи управління і дозволяє значною мірою підвищити його ефективність.

3. Проведені нами розрахунки ймовірності банкрутства ТОВ «Золотий Колос» показали, що за моделлю Альтмана, за системою Бівера та Спрінгейта, у 2024 році – банкрутство не загрожує, але у 2022 році, підприємство було потенційним банкрутом. Розрахунки проведені за моделлю Таффлера свідчать, що ТОВ «Золотий Колос» фінансово-стійке підприємство, має задовільний фінансовий стан, ймовірність банкрутства низька, підприємство має добрі довгострокові перспективи.

4. Згідно до результатів досліджень, проведених на основі існуючих методів визначення кризового стану підприємств, можна зробити висновки, що діагностика кризового стану має проводитись комплексно і відображати всі напрями діяльності підприємства, адже саме їх збалансований розвиток

приведе до стійкості підприємства до зовнішніх і внутрішніх факторів впливу. Комплексний підхід до процесу діагностики та різноманітність підбраного у моделі методичного інструментарію дозволяє не лише всебічно оцінити, а й спрогнозувати фінансову стійкість підприємства. Також суттєвою перевагою даної методики є використання ситуативного підходу, що дозволяє точно ідентифікувати поточний стан, розробити алгоритм переходу у більш привабливу ситуацію, і, таким чином, досягнути поставленої мети. Одночасно враховуються усі взаємозв'язки та взаємовпливи елементів фінансового менеджменту підприємства, можуть задаватися обмеження окремих параметрів системи та виконуватися оптимізація прийнятих рішень за вибраним критерієм.

5. Проведене дослідження використовуваних методів діагностування кризового стану підприємств дозволяє підвести ряд наступних підсумків.

- застосування методик діагностики кризового стану підприємств залежить від глибини кризового стану, порушень в системі функціонування підприємства, етапу життєвого циклу, на якому воно перебуває, ризикованості здійснюваної діяльності:

- антикризова діагностика передбачає синтез різноманітних теорій та концепцій пошуку шляхів підвищення ефективності управління підприємством. Діагностику в антикризовому управлінні слід розглядати і як елемент загального менеджменту, і як елемент фінансового менеджменту, випереджувального оздоровлення його стану, ступеня кризового стану у цілому з метою виявлення можливостей його стабільного економічного зростання:

- для успішного функціонування підприємства пріоритетним є визначення його реального стану, а також постійний контроль виявлення та запобігання появі кризових ситуацій:

- проведення комплексної діагностики діяльності підприємства, яка передбачає аналіз, оцінку та діагностування стану таких складових, як конкурентоспроможні переваги, потенціал, оцінка вартості підприємства як

цілісно-майнового комплексу, управління, фінанси, економічна безпека, організаційна культура, а також інтегральну оцінку стану підприємства, яка надасть можливість отримати необхідну інформацію для ліквідації проблем розвитку та розробити заходи для подальшого більш ефективного функціонування підприємства:

- пропонуємо комплексно використовувати одночасно декілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства з використанням сучасних інформаційних систем і технологій, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів. Запропонований інструментарій може використовуватися не тільки для проведення діагностики вірогідності банкрутства, а й у перебігу розробки програми антикризових дій, оцінки результативності запропонованих антикризових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачкір І.Г. Банкрутство підприємства: підходи, процедури проведення, оцінка перспектив та пріоритетів управління в умовах кризи платоспроможності. *Інноваційна економіка*, 2020, 5 - 6, С. 103-109. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.14> (дата звернення: 31.10.2025).
2. Бачкір І. Г. Проблема діагностики банкрутства підприємств: аналіз існуючих підходів і методів оцінки. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/206.pdf (дата звернення: 26.10.2025).
3. Біличенко М. М. Оцінка фінансової безпеки підприємства методами машинного навчання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Випуск 4(13). С. 101-107. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.13-15> (дата звернення: 21.10.2025).
4. Бегун С.І. Прогнозування фінансової неспроможності підприємства на основі моделей дискримінантного аналізу. *Інфраструктура ринку*. 2018. №19. С. 558 - 564. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14622> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Берест М.М., Тимошенко А.П. Критичний аналіз змісту економічної категорії «банкрутство». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 69-72.
6. Брагіна О.С. Дослідження підходів щодо визначення сутності банкрутства підприємства. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2019. № 4 (10). С.40-49.
7. Бровко Л.І., Сірко А.Ю., Крюкова Г.В. Економічна сутність антикризового управління підприємством. *Modern economics*. 2019. No 15. С. 36–40.
8. Ватченко О. Б., Шаранов Р. С. Використання моделей оцінки ймовірності банкрутства на підприємствах України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 6 (17). С. 132–138.

9. Вінтоняк А.А., Чубай В.М. Методики аналізу загрози банкрутства підприємств та чинники впливу на зміну її рівня. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-45> (дата звернення: 19.10.2025).
10. Власюк В.Є. Діагностика ймовірності банкрутства, покладаючись на галузевий та регіональний аспект. *Економічні науки*. 2017. № 11. С. 1115-1118.
11. Волкова І.А. Моделі діагностики ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: вітчизняний досвід та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 3. URL: file:///C:/Users/DELL/Downloads/Inv+3-2025_St11.pdf (дата звернення: 29.10.2025).
12. Горенський О., Коморна О. Антикризове управління в системі запобігання банкрутства підприємства. *Економічний дискурс*. 2025. Випуск 1-2. С. 76-85.
13. Городня Т.А., Корнієнко А.О. Діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2017. Випуск 19. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/32.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).
14. Городня Т.А. Комплексна модель діагностики ризиків банкрутства в умовах трансформації економіки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2025, № 83. С. 87-92.
15. Джалалова М. Р. Особливості антикризового управління підприємствами. 2018. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200280676.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).
16. Добровольська О.В. Прогнозування банкрутства як методу оцінки фінансового стану підприємства. *Агросвіт*, 2021. № 20. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.20.40> (дата звернення: 26.11.2025).
17. Довбня С. Б., Папуша І. В. Експрес-діагностика фінансового стану підприємства: стратегічний аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія:*

економіка та управління. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-19> (дата звернення: 20.11.2025).

18. Дроб'язко В. В., Велієва В. О. Діагностика ймовірності банкрутства за допомогою моделі О. Терещенка. *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів* (м. Луцьк, 3 груд. 2021 р.). Луцьк. 2021. С. 150–152.

19. Жукова Т. А., Басанець І. В., Плікус І. Й. Антикризове управління в забезпеченні фінансової безпеки бізнесу. *Вісник СумДУ*. Серія: Економіка. 2021. № 1. С. 58–67.

20. Квасницька Р.С., Кордонець І.М. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2. С. 130-135.

21. Квасовський О., Островська Г. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2011. №2(31). С. 99 - 111.

22. Кириченко О.П., Дранко С.В. Методи та моделі діагностики ймовірності банкрутства підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 49-52. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/13.pdf> (дата звернення: 19.11.2025).

23. Кобець С.В. Підхід до систематизації методів діагностики ймовірності настання банкрутства підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 266-270.

24. Колосок В., Орехов Ю. Дослідження методу нечітких нейронних мереж для оцінки фінансової спроможності бізнесу. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету*. Серія: Економічні науки, 2025, (41), 121–130. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.41.2025.348972> (дата звернення: 20.11.2025).

25. Колошко Н.В., Слободян Н.Г. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансового стану підприємства. *Вісник ХДУ*. 2019. №

33. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-33-46> (дата звернення: 17.11.2025).

26. Кривов'язюк І.В. Банкрутство як форма подолання системної кризи в економіці. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. №12 (222), DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-222-31-39 (дата звернення: 18.11.2025).

27. Кудрявцева В.В. Поняття банкрутства та неплатоспроможності: порівняльний аналіз та досвід іноземних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024 № 4. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/59> (дата звернення: 26.11.2025).

28. Лазоренко В.В. Методи оцінки банкрутства в аналізі фінансової стійкості підприємств сфери послуг. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 1 (06). URL: https://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/1_06_uk/13.pdf (дата звернення: 20.11.2025).

29. Лаптев М., Лаптев С., Захаров О., Пазєєва Г., Тимошенко А. Оцінювання ймовірності банкрутства в системі підвищення ефективності антикризового управління підприємством. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Volume 4(63). P. 206-215. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4856> (дата звернення: 16.11.2025).

30. Ліснічук О. А., Виноградова Є. В. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Випуск 33. С. 111-116. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2018/33-2018/17.pdf> (дата звернення: 31.10.2025).

31. Ломакін М.С. Ризики у діяльності підприємств: теоретичні аспекти. *IX Міжнародна науково-практична конференція «Управління розвитком соціально-економічних систем» (Присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева)*. Харків : Державний біотехнологічний університет, 06.03-07.03.2025 р. Ч.1. С. 767-768.

32. Ломакін М.С. Теоретичні засади формування стратегії розвитку підприємства. *Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених «Економіка та інформаційні технології: перспективи інноваційного розвитку»*. Дніпро : Український державний університет науки і технологій, 6-7 грудня 2024 р. С. 10-12.
33. Ломакін М.С. Формування і розвиток менеджменту підприємства. *Магістерські читання – 2025*. Миколаїв : МКУ ім. Пилипа Орлика. 11.04.2025 р.
34. Ломоносов Д. Компаративізм українських моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємства. *Економіка та суспільство*, 2024. № 64. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-141> (дата звернення: 28.11.2025).
35. Марусяк Н. Л. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021, № 33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-29> (дата звернення: 29.11.2025).
36. Матукова, Г., Багашова, Н., & Матукова-Ярига, Д. Антикризовий менеджмент: алгоритм підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*, 2021. (32). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-89> (дата звернення: 10.12.2025).
37. Мірошниченко І. В., Крупін В. К. Прогнозування банкрутства підприємства за допомогою алгоритмів машинного навчання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 4. С. 86-92. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.4.86> (дата звернення: 01.12.2025).
38. Миськів Г. В., Білик В. М. Етапи та заходи антикризового управління на підприємстві. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 1 (11). С. 19–27.
39. Михальчук Л., Куш В. Теоретичні підходи до виявлення сутності, проблем та наслідків банкрутства підприємств. *Економіка та суспільство* 2022. (37). ULR: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-30> (дата звернення: 15.12.2025).

40. Мороз С. І. Порівняльний аналіз існуючих моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. *Облік і фінанси*. 2012. № 9 (2). С. 437-442.
41. Ніколов О.П. Аналіз ймовірності ризику банкрутства підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10. С.112-118.
42. Нестеренко Н.М. Методичні підходи до діагностики банкрутства підприємства, передумови та проблеми їх практичного застосування. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 2 (68). С. 152—162.
43. Нетреба І. О. Сутнісна характеристика методів діагностики загрози банкрутства підприємства. *Агросвіт*. 2024. № 20. URL: [file:///C:/Users/DELL/Downloads/A_20-2024_St12\[1\].pd](file:///C:/Users/DELL/Downloads/A_20-2024_St12[1].pd) (дата звернення: 09.12.2025).
44. Підгаєць, С. (2024). Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі розрахунку інтегрального показника. *Економіка та суспільство*, (70). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-41> (дата звернення: 14.11.2025).
45. Петик Л.О. Методологічні підходи до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 10/1 [https://doi.org/10.37634/efp.2022.10\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2022.10(1).5) (дата звернення: 17.11.2025).
46. Повстенюк Н.Г. Методи діагностики банкрутства підприємств у сучасних умовах. *Економіка і регіон*. 2015. №1. С. 25-31.
47. Погребняк А. Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 344 – 352.
48. Проскуріна Н., Гнідкова А. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74> (дата звернення: 16.11.2025).

49. Руда О. Л., Островська О. В. Санація і банкрутство підприємства в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 1. С. 30—40.
50. Рябенко Г. М., Верланов О. Ю., Соловійов О. І., Браїловський І. А., Туріяньська М. М. Управління фінансовими ризиками в умовах нестабільної економічної кон'юнктури. *Ефективна економіка*. 2025. №3. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.17> (дата звернення: 26.11.2025).
51. Рябенко Г.М., Верланов О.Ю., Клименко С.О. Прогнозування банкрутства підприємства як складова антикризового фінансового управління. *Таврійський науковий вісник*. 2023. Випуск 18. CrossRef, Index Copernicus C.238-244. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/457/427> DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.27> (дата звернення: 30.11.2025).
52. Рязяєва Т.Г., Стасюк І.В. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 3. Т.1. С.177 – 181.
53. Савченко А. М., Фішер Н. В. Дослідження ймовірності настання банкрутства виробничого підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. Т. 11, № 514. С. 186–191. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-186-191> (дата звернення: 02.12.2025).
54. Силенко О.М., Новосьолова О.А. Компаративний аналіз методик експрес-діагностики вірогідності банкрутства підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 3 (44). С. 75-81.
55. Сейсебаєва Н.Г., Топчанюк О.В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. *Молодий вчений*. 2016. № 11 (38). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/158.pdf> (дата звернення: 02.12.2025).
56. Семенова К. Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденції розвитку. *Науковий вісник Одеського економічного університету*. 2021. № 5–6. С. 77–82.

57. Серікова А.А. Сутність антикризового управління фінансовими ризиками підприємства. *Причорноморські студії*. 2018. № 25. С. 177–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_25_39 (дата звернення: 26.11.2025).
58. Соболева Г.Г. Теоретичні аспекти аналізу та попередження ризиків банкрутства підприємства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, No. 5, 2024, pp. 19-28. doi: 10.46299/j.isjmef.20240305.03 (дата звернення: 08.11.2025).
59. Стаднюк Т.В. Причини ймовірності банкрутства підприємств та методики його прогнозування. *Фінанси України*. 2016. № 10. С. 154 – 160.
60. Сушко В. І., Павлюк Т. С. Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств. *Економіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 72-83.
61. Тимошук О.Л., Дорундяк К.М. Оцінювання ймовірності банкрутства підприємства за допомогою дискримінантного аналізу та нейронних мереж. *System Research Information Technologies*. 2018. №2. С. 22-34.
62. Телін С.В. Антикризове управління – превентивний захід попередження банкрутства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2010. Випуск 1. Том 2. С.111 – 118.
63. Терехух А.А., Діброва Н.О. Порівняльний аналіз моделей оцінювання фінансових загроз суб'єктів господарювання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 20.11. С. 228–240.
64. Ткаченко А. Антикризове управління як комплексна система запобігання кризовим ситуаціям. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 1. С. 221–225.
65. Ткаченко Є. Ю., Зінченко В. В. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2024. URL: http://bses.in.ua/journals/2024/86_2024/26.pdf

66. Усикова О. М. Моделі аналізу ризику банкрутства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук "Modern Economics"*. 2023. № 38. С. 164-170.

67. Харченко Ю.А. Автоматизація системи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5 (1). С. 140—145. URL: http://psaejrn1.nau.in.ua/journal/5_73_1_2019_ukr/21.pdf (дата звернення: 19.11.2025).

68. Хацер М.В. Антикризове фінансове управління на підприємстві: сутність, характеристика та механізм здійснення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2019. Т. 30(69). № 1. С. 71–77.

69. Хмельюк А.В. Моделі діагностики банкрутства великих підприємств. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1(4). [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2022iss1\(4\).264994pp95-102](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2022iss1(4).264994pp95-102) (дата звернення: 12.11.2025).

70. Федоришина Л.М., Артемчук Д.В. Діагностика ймовірності банкрутства підприємства аграрного сектору. *Інноваційна економіка*, 2025 № 3, 93-99. <https://doi.org/10.37332/> (дата звернення: 07.12.2025).

71. Чібісова І.В. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2018. № 22. Ч. 2. С. 389 – 394.

72. Чумак В. Д. Прогнозування можливого банкрутства підприємств на основі дискримінантного аналізу. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-25> (дата звернення: 11.12.2025).

73. Чухраєва Н. М. Порівняльний аналіз ефективності дискримінантних моделей діагностування банкрутства українських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2017. Вип. 25(2). С. 28-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_25%282%29__7 (дата звернення: 30.11.2025).

74. Шавурська О.В. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансово-економічного стану підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 4(94). [https://doi.org/10.26642/jen-2020-4\(94\)-22-28](https://doi.org/10.26642/jen-2020-4(94)-22-28) (дата звернення: 29.11.2025).

75. Швець Ю.О. Діагностика ймовірності банкрутства як основа антикризового управління операційною діяльністю підприємств машинобудування. *Економіка та держава*. 2020. № 3. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.3.82> (дата звернення: 24.11.2025).

76. Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 58–62. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5209&i=11> (дата звернення: 07.10.2025).

77. Altman E.I. (1998). Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *The Journal of Finance.*, pp. 589-609. doi: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1269927> (дата звернення: 28.11.2025).

78. Giriuniene G., Giriunas L., Morkunas M., Brucaite L. A Comparison on Leading Methodologies for Bankruptcy Prediction: The Case of the Construction Sector in Lithuania. *Economies*. 2019. 7(3):82. <https://doi.org/10.3390/economies7030082> (дата звернення: 04.12.2025).

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу магістра
спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та
адміністрування»

ЛОМАКІНА Миколи Сергійовича

на тему: «УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ ТА
ЙОГО ДІАГНОСТИКА»

Сучасні умови господарювання, що характеризуються фінансово-економічною нестабільністю, посиленням конкурентного середовища та впливом кризових факторів, зумовлюють необхідність ефективного управління ризиком банкрутства підприємств як важливої складової їх стабільного функціонування та розвитку.

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища особливої актуальності набуває своєчасна діагностика ризику банкрутства, що дозволяє виявляти кризові явища на ранніх стадіях та формувати ефективні управлінські рішення для їх запобігання, зокрема на рівні підприємств Вознесенського району.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних аспектів управління ризиком банкрутства підприємств та вдосконалення його діагностики.

У кваліфікаційній роботі було досліджено теоретичні та методологічні засади управління ризиком банкрутства підприємств, проаналізовано фінансово-економічний стан ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району, проведено оцінку рівня ризику банкрутства із застосуванням сучасних моделей діагностики, виявлено основні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства, а також обґрунтовано пропозиції щодо формування системи ранньої діагностики та розроблено заходи щодо зниження ризику банкрутства.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи здобувач продемонстрував уміння працювати з науковими джерелами, здійснювати аналітичні дослідження, узагальнювати отримані результати та формулювати обґрунтовані висновки. Проявив себе відповідальним, наполегливим та самостійним дослідником.

Вважаю, що кваліфікаційна робота відповідає вимогам вищої школи та може бути допущена до захисту в ЕК.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,

доцент

07.01.2026р.

Г.М. Рябенко

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магітра
ЛОМАКІНА Миколи Сергійовича

на тему: «Управління ризиком банкрутства підприємства та його діагностика», представленої на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 073 «Менеджмент» ПЗВО «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Кваліфікаційна робота присвячена актуальній проблемі сучасного менеджменту – управлінню ризиком банкрутства підприємств та вдосконаленню підходів до його діагностики в умовах нестабільного економічного середовища.

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів, оскільки в сучасних умовах господарювання значна кількість підприємств функціонує під впливом кризових факторів, що підвищує ризик втрати платоспроможності. У зв'язку з цим питання своєчасної діагностики та ефективного управління ризиком банкрутства набувають особливого значення.

Дипломна робота має логічну та послідовну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наведено методи дослідження та інформаційну базу.

У першому розділі розкрито теоретичні основи управління ризиком банкрутства підприємства, проаналізовано сутність банкрутства, причини його виникнення, а також розглянуто сучасні підходи до діагностики ризику та моделі прогнозування банкрутства. Автором узагальнено наукові підходи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Другий розділ має прикладний характер і присвячений аналізу діяльності ТОВ «Золотий Колос» Вознесенського району. Проведено фінансово-економічний аналіз підприємства, оцінено його фінансовий стан та здійснено діагностику ризику банкрутства із застосуванням сучасних методик. Результати аналізу є обґрунтованими та логічно викладеними.

У третьому розділі запропоновано напрями удосконалення управління ризиком банкрутства підприємства, зокрема сформовано систему ранньої діагностики, розроблено заходи щодо зниження ризику банкрутства, а також обґрунтовано доцільність використання інформаційних технологій у процесі управління ризиками. Запропоновані рекомендації мають практичну цінність і можуть бути впроваджені у діяльність підприємств.

Слід відзначити, що автором використано достатньо широкий спектр методів дослідження, зокрема економіко-статистичні, аналітичні, порівняльні та прогнозні методи, що забезпечило комплексність дослідження.

До позитивних сторін роботи слід віднести: чітку логіку викладу матеріалу; ґрунтовний аналіз теоретичних джерел; практичну спрямованість дослідження; обґрунтованість висновків і пропозицій.

Разом з тим, робота має окремі недоліки:

- деякі теоретичні положення могли б бути більш узагальненими та структурованими;
- недостатньо уваги приділено оцінці ефективності запропонованих заходів.

Загалом зазначені недоліки не знижують загальної високої оцінки роботи.

У цілому, за матеріалами представленими Ломакіним М. С., кваліфікаційна робота являє собою завершене наукове дослідження, виконане відповідно до вимог МОН України, має теоретичне та практичне значення, заслуговує на оцінку «відмінно» та може бути допущена до захисту в ЕК.

Рецензент:
Голова Вознесенської
міської ради
08.01.2026р.

Євген ВЕЛИЧКО